

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Právníká fakulta

Katedra ústavního práva a mezinárodního práva veřejného

Marcela Královcová

Mezinárodní právo humanitární a boj proti terorismu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Ondřej Svaček

OLMOUC 2009

Já, níže podepsaná Marcela Královcová, autorka diplomové práce na téma Mezinárodní právo humanitární a boj proti terorismu, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., v platném znění, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., v platném znění, správci

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8

771 47 Olomouc

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním seznamu, a to včetně zařazení do katalogů a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být také zpřístupněny uživatelům služeb UP. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Informační centrum UP. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., v platném znění.

Prohlašuji, že moje osobní údaje shora uvedené jsou pravdivé.

V Olomouci dne.....

.....

Marcela Královcová

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Mezinárodní právo humanitární a boj proti terorismu zpracovala sama pouze s využitím pramenů v diplomové práci uvedených.

V Olomouci dne

.....

Marcela Královcová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Ondřeji Svačkovi za poskytnuté materiály, cenné rady, připomínky a věnovaný čas. Děkuji.

V Olomouci dne

.....

Marcela Královcová

1. ÚVOD	7
ABSTRACT	9
2. MEZINÁRODNÍ PRÁVO HUMANITÁRNÍ	10
2.1. Pojem a význam	10
2.2. Rozdělení.....	11
2.2.1. Základní prameny práva ozbrojených konfliktů	11
2.2.2. Ženevské konvence jako hlavní nástroj ochrany v ozbrojených konfliktech	12
2.3. Uplatňování mezinárodního humanitárního práva při mezinárodních konfliktech....	14
2.3.1. Vymezení pojmu válečný zajatec	14
2.3.2. Vymezení pojmu civilní osoba	16
2.4. Uplatňování mezinárodního humanitárního práva při vnitrostátních konfliktech	17
2.4.1. Tzv. minimální standard ochrany	18
2.5. Vztah mezinárodního humanitárního práva k mezinárodnímu právu lidských práv ..	19
3. PŮSOBNOST MEZINÁRODNÍHO HUMANITÁRNÍHO PRÁVA	22
3.1. Působnost věcná	22
3.2. Působnost osobní	22
3.3. Působnost časová	23
3.4. Působnost místní	24
4. TERORISMUS	26
4. 1 Pojem terorismus, jeho vymezení.....	26
4.2 Odlišnost mezi terorismem a klasickou válkou	27
4.2.1 Ozbrojený konflikt versus teroristický útok	28
4.3 Odlišnost mezi terorismem a guerillou	29
5. KOMBATANT	31
5.1. Pozitivní vymezení.....	31
5.2. Negativní vymezení	32
5.3. Nelegální kombatant.....	32
5.4. Vztah <i>nelegálního kombatanta</i> k válečnému zajatci, civilnímu obyvatelstvu a jeho postavení v současném mezinárodním právu.....	34
5.4.1. Rasul versus Bush	34
5.4.2. Hamdi versus Rumsfeld	35
5.4.3. Hamdan versus Rumsfeld	40
5.4.4. <i>Military Commission Act</i> ze dne 3. ledna 2006	43

5.4.5. Vojské komise dle MCA z roku 2006	45
5.4.6. Boumediene versus Bush	47
5.4.7. Ali Hamza Ahmad Al Bahlul	48
5.4.8. Omar Khadr	50
5.4.9. Huzaifa Parhat	51
5.4.10. Ghailani.....	52
5.4.11. Guantanamo.....	52
5.5 Berlínská deklarace 2004	54
5.6 Právní postavení bojovníků Talibanu a Al Kajdy v konfliktu USA versus Afghánistán (potažmo Pákistán)	56
5.6.1. Al Kajda.....	57
5.6.2. Taliban	57
5.6.3. Boj proti Talibanu a Al Kajdě	58
5.6.4. Nový „zákoník Talibanu“ – shoda s právem ozbrojených konfliktů a statutem válečného zajatce	59
5.7. Otázka přímé účasti na nepřátelství.....	62
5.7.1. Pojem „ přímá účast na nepřátelství“	62
5.7.2. Zaměření Spojených států na afghánské drogové překupníky	63
5.7.3. Interpretací směrnice týkající se přímé účasti na nepřátelství dle MV ČR.....	65
5. PŘÍSTUP NOVÉ ADMINISTRATIVY K DANÉ PROBLEMATICE.....	69
6.1. Postoj nového amerického prezidenta Baracka Obamy k situaci na Gauntanamu a věcem souvisejícím	69
6.2. Postoj nového amerického prezidenta Baracka Obamy k situaci v Afghánistánu a Pákistánu	70
7. ZÁVĚR.....	71
8. PRAMENY	72

1. ÚVOD

„Válka proti teroru je pro mne nic neříkající formulace. Je to, jako kdyby se říkalo, že II. světová válka nebyla vedena proti nacistům, ale proti bleskové válce. Teror je technika.“

Zbigniew Brzezinski

Ve své diplomové práci na téma *Mezinárodní právo humanitární a boj proti terorismu* se věnuji problematice boje proti teroristům, teroristickým organizacím a s tím souvisejícím otázkám dodržování pravidel ozbrojeného konfliktu, a to jak v případě konfliktu mezinárodního, tak vnitřního.

Mým cílem bylo na základě dostupných informací vymezit pojem *nelegální kombatant* a jeho postavení v současném mezinárodním humanitárním právu. Současně jsme se snažila poukázat na tento status jako na symbol porušování mezinárodního humanitárního práva ze strany americké vlády a na nejednoznačnost pojmu *nelegální kombatant* a z toho plynoucí nejednotnost při soudním rozhodování v konkrétních případech.

Práce je dělena na pět kapitol. První kapitola (pod číslováním 2) je zaměřena na vymezení mezinárodního humanitárního práva jako části mezinárodního práva veřejného s jeho typickými subjekty, situacemi a právní úpravou. Právní úprava je v této kapitole probrána podrobně, zabývám se názory odborné veřejnosti z poslední doby, zejména pak srovnáním válek vedených teroristickými organizacemi a válek vedených „klasickým způsobem“. Dále se věnuji minimálnímu standardu ochrany v ozbrojených konfliktech a vztahu mezinárodního humanitárního práva s mezinárodním právem lidských práv.

Ve druhé kapitole (pod číslováním 3) se zabývám působností mezinárodního humanitárního práva, konkrétně působností věcnou, místní, osobní a časovou. Třetí kapitola (pod číslováním 4) je zaměřena na pojem terorismu, jeho znaky a rozdíly mezi terorismem, klasickou válkou a guerillou. Dále jsem se snažila nastínit rozdíly mezi terorismem státním, mezinárodním a mezi globálním terorismem. Důležitou otázkou je především problematika amerického tažení ve „válce proti terorismu“, která představuje téma prolínající se celou mojí diplomovou prací.

Čtvrtá, nejrozsáhlejší, kapitola (pod číslováním 5) řeší pojem *kombatant* – jeho pozitivní a negativní vymezení a určení rozdílu mezi jednotlivými pojmy ozbrojeného konfliktu. V jejím rámci se pak důkladně zabývám pojmem *nelegálního kombatanta* (*unlawful combatant*), pocházejícím z vnitřní administrativy amerického prezidenta George W. Bushe. Tento pojem byl zakotven v americkém zákonodárství a je problematický zejména proto, že se vyznačuje jednáním na hranici, ne-li za hranicí dodržování základních lidských práv. Pro lepší pochopení problematiky uvádím mnoho případů jednání se zajatci, kteří jsou nositeli tohoto statusu, a procesů před americkými vojenskými komisemi.

Pátá kapitola (pod číslováním 6) je věnována přístupu nové americké vlády v čele s prezidentem Barackem Obamou k vojenské námořní základně Guantanamo a potažmo k situaci v Afghánistánu a Pákistánu. V závěru shrnuji poznatky z jednotlivých kapitol, na základě čehož vyvozují prognózu ohledně následného vývoje.

Klíčová slova

Mezinárodní právo humanitární, mezinárodní právo lidských práv, Ženevské konvence, Dodatkové protokoly, válečný zajatec, civilní osoba, terorismus, nelegální kombatant, Guantanamo Bay, Afghánistán, Nejvyšší soud USA, Military Commissions Act, přímá účast na nepřátelství, případ Quirin, případ Eisentrager, Taliban, Al Kajda

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the relation between international law and the fight against terrorism.

The first chapter focuses on international humanitarian law, its history and sources. In connection with the sources, it is necessary to define certain terms, related to international law in general, because without their characterisation, the whole issue would be difficult to understand.

The second chapter specifies the scope of authority of the international humanitarian law norms, with an aim to describe situations which are subject to this law and to define particular differences and exceptions.

The topic of the third chapter is terrorism, its definition and the features that distinguish it from other terms.

The fourth chapter focuses on the status of an “unlawful combatant”, because this term has been used very often recently and its specification is rather disputable, while the same can be said about the very existence of the status.

The last two chapters discuss the issue of the Guantanamo Bay prison, which is considered by many to be an example of an international law violation and especially a violation of international humanitarian law. Further, the author focuses on policy of W. H. Bush who is seen as a major violator of the existing international rules of war. Bush’s successor Barack Obama is also mentioned because his attitude to the Guantanamo Bay issue is quite opposite to his predecessor’s view and therefore his policy has been widely welcomed.

The author hopes that her work offers a good insight into the matter discussed and that her thesis is a cohesive work fulfilling the aim to explain the basic aspects of the issue.

2. MEZINÁRODNÍ PRÁVO HUMANITÁRNÍ

2.1. Pojem a význam

Tradiční mezinárodní právo válečné zahrnovalo všechna pravidla týkající se války. Bylo rozděleno na *ius in bello*, neboli právo na válku, a *ius ad bellum*, neboli právo platné za války. Útočná válka je dnes klasifikována jako nejtěžší mezinárodní zločin. Pravidla postihu tohoto jednání mají kogentní povahu, což má obecnou platnost, a tudíž se vztahuje i na občanské války a tzv. vnitřní konflikty. Subjektivní právo *ius ad bellum* neexistuje. V současné době existují jen tři možnosti využití ozbrojené síly pro členy OSN:

- Účast na ozbrojených akcích na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN dle kapitoly VII Charty OSN.
- Účast na ozbrojených akcích v rámci regionální organizace, po předchozím zmocnění Radou bezpečnosti podle kapitoly VIII Charty OSN.
- V rámci výkonu individuální či kolektivní sebeobrany podle čl. 51 Charty OSN¹.

Mezinárodní právo humanitární je součástí mezinárodního práva veřejného, je označováno též jako právo ozbrojených konfliktů. Z této skutečnosti vyplývá, že obsahuje všechny základní charakteristiky mezinárodního práva veřejného, jako jsou subjekty, prameny a mimo jiné i otázky odpovědnosti a donucení. Mezinárodní právo humanitární zahrnuje obyčejové právo, mezinárodní smlouvy, právní rozhodnutí, právní spisy, vojenské předpisy a prohlášení mezinárodních organizací. Má však i vlastní specifické rysy, jimiž se odlišuje:

- Předmětem jeho úpravy je situace extrémního násilí.
- Jsou zde specifictí adresáti norem, kterými jsou především vojáci.
- Metoda právní regulace, ve které platí, že co není výslovně zakázáno, o tom platí, že nelze bez dalšího předpokládat, že je to dovoleno.

¹ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, str. 374, dále článek 51 Charty OSN, kapitola VII a kapitola VIII Charty OSN

- Mezinárodní humanitární právo je specifické i svými prameny.²

Mezinárodním humanitárním právem se rozumí kodifikovaný soubor norem mezinárodního práva veřejného, které upravují vedení ozbrojených konfliktů s cílem zmírnit utrpení a omezit materiální škody či jiné negativní dopady, které tyto konflikty způsobují.³ Jeho základní a nejdůležitější zásadou je zásada humanity, která je vyjádřena v normách veřejného práva.

2.2. Rozdělení

Mezinárodní právo humanitární má význam v době ozbrojených konfliktů, které nemusí být nutně mezinárodní, ve vztahu ke zmírňování ničivých důsledků, čili k zachránění lidských životů, ochraně kulturního dědictví a zachování majetkové hodnoty. Toto právo v sobě zahrnuje dvě oblasti, a to *Ženevské právo* a *Haagské právo*. V poslední době se k těmto dvěma oblastem přidává i tzv. *Newyorské právo*, které se týká implementačních mechanismů.⁴

Ženevské právo se věnuje samotné ochraně obětí ozbrojených konfliktů, kterými jsou zejména ranění, nemocní, trosečníci, váleční zajatci a civilní osoby v moci nepřátelené strany.

Haagské právo tvoří zejména pravidla pro samotné vedení války. Tato oblast obsahuje účast na nepřátelství, bojové prostředky a metody vedení boje, preventivní opatření při útoku a proti následkům útoku, ochranu kulturních statků za válečného stavu a válečnou neutralitu.⁵

2.2.1. Základní prameny práva ozbrojených konfliktů

Právo ozbrojených konfliktů bylo původně obyčejového charakteru, v rámci *Haagských mezinárodních konferencí* v letech 1899 – 1907 bylo toto právo konkretizováno mezinárodními úmluvami. Nejvýznamnějšími z nich jsou *Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války* z roku 1907, *Úmluva o počátku nepřátelství* (1907) a *Deklarace*

² FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 13.

³ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 9.

⁴ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F.: *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, s. 375.

⁵ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 17, dále KALSHOVEN, F., ZEGVELD, L.: *Constraints on the Waging of War*, s. 19 – 29.

o zákazu používání zplošťujících nebo rozšiřujících se nábojů (1899). První dohodou o ochraně zraněných byla *Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných při armádách v poli* (1864).

Po 1. světové válce byla v Ženevě uzavřena spousta mezinárodních úmluv, zejména pak v roce 1929. Po 2. světové válce byla tato pravidla rozšířena přijetím čtyř ženevských konvencí v roce 1949 a dvou dodatkových protokolů k nim z roku 1977. Tyto čtyři ženevské konvence jsou *Ženevská konvence o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil*, *Ženevská konvence o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři*, *Ženevská konvence o zacházení s válečnými zajatci* a *Ženevská konvence o ochraně civilních osob za války*. Dodatkovými protokoly pak jsou *Dodatkový protokol I k Ženevským konvencím z roku 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977*, *Dodatkový protokol II k Ženevským konvencím z roku 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter z roku 1977* a v roce 2005 dále přibyl *Dodatkový protokol III k Ženevským konvencím z roku 1949 o dodatkovém emblému*. V Ženevských konvencích bylo výslovně stanoveno, že pokud není některý účastník konfliktu signatářem konvence, jsou ostatní účastníci povinni aplikovat úmluvy mezi sebou.⁶

Nejvýznamnějšími úmluvami z posledních let jsou mezi jinými zejména *Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968*, *Dohoda o zákazu vojenského nebo jakéhokoliv jiného nepřátelského použití prostředků měnících životní prostředí z roku 1977*, tzv. *Smlouva CEC* (Úmluva o zákazu vývoje, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich likvidaci z roku 1993) a *Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek z roku 1996*.

2.2.2. Ženevské konvence jako hlavní nástroj ochrany v ozbrojených konfliktech

Ženevské konvence ve znění Dodatkových protokolů jsou hlavním prostředkem ochrany mezinárodního práva humanitárního. Při užití Ženevských konvencí je třeba dodržet následující aplikační zásady:

- 1) Ženevské konvence je třeba dodržet za všech okolností,
- 2) při jejich aplikaci nesmí dojít k žádnému znevýhodňování, ať už z jakýchkoliv důvodů (rasových, náboženských, rozdílů pohlaví, atd.,

⁶ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, str. 376.

- 3) Ženevské konvence se aplikují i v případě, kdy se protistrany navzájem neuznávají,
- 4) aplikace nezávisí na situaci, kdy strany uznávají či neuznávají válečný stav,
- 5) Ženevské konvence zakládají osobní odpovědnost každého příslušníka smluvní strany,
- 6) žádná ze stran nemůže sebe ani jiného zprostit práv a povinností z nich vyplývajících,
- 7) žádná ze stran se práv a povinností dle Ženevských konvencí nemůže zříci ani z části,
- 8) jestliže se jedná o situaci, která není v Ženevských konvencích řešena a není ani řešena v jiných úmluvách či právním obyčeji, zůstávají osoby chráněné požadavkem lidskosti a veřejného svědomí,
- 9) Ženevské konvence se provádějí pod dohledem tzv. ochranných mocností⁷,
- 10) strany poskytnou Mezinárodnímu výboru Červeného kříže a národním společnostem prostředky pro činnost vyplývající z Ženevských konvencí.⁸

Od roku 2006 jsou signatáři Ženevských konvencí všechny státy světa, což ovšem neplatí o obou Dodatkových protokolech. Jedním ze států, který Dodatkový protokol II nepodepsal, jsou i Spojené státy americké. Dle studie Mezinárodního výboru Červeného kříže jsou však Ženevské konvence a zásady Dodatkového protokolu I a II součástí mezinárodního obyčeje, jsou tedy závazné pro všechny členy mezinárodního společenství⁹.

⁷ Ochranná mocnost je stát nezúčastněný v konfliktu pověřený jednou ze stran, podléhá schválení druhé strany. Není-li ochranná mocnost jmenována, či neplní svoji funkci, je možno ji naradit delegátem z MVČK.

⁸ JUKL, M. *Co je to mezinárodní humanitární právo?* Zdravotnický instruktor ČČK, 2. vydání, 2006, dostupné na <http://www.cck-cr.cz/docs/mhp/cojemhp.htm>

⁹ Jedná se o 161 obyčejových norem mezinárodního humanitárního práva, které jsou uvedeny v rámci studie *Obyčejové mezinárodní humanitární právo* vydané MVČK z roku 2005.

2.3. Uplatňování mezinárodního humanitárního práva při mezinárodních konfliktech

Mezinárodní humanitární právo, jak již bylo shora uvedeno, je aplikovatelné v době ozbrojeného konfliktu, a to jak konfliktu mezinárodního, tak i konfliktu vnitrostátního. Na situaci mezinárodního ozbrojeného konfliktu se vztahují čtyři Ženevské konvence a Dodatkový protokol I. V tomto případě jsou chráněni:

- 1) ranění a nemocní příslušníci ozbrojených sil v poli a členové zdravotnických služeb ozbrojených sil,
- 2) ranění, nemocní a trosečníci ozbrojených sil na moři a členové zdravotnických služeb na moři,
- 3) váleční zajatci,
- 4) civilní obyvatelstvo.

2.3.1. Vymezení pojmu válečný zajatec

Za válečného zajatce je označován *komatant*, který je zadržen v průběhu ozbrojeného konfliktu a je v moci zneprátelené strany. Třetí ženevská konvence upravuje jednání s takovými zajatci, a mimo jiné jim zaručuje zákaz mučení a vraždění, dále se jedná o zajatcovu povinnost sdělit vězniteli své jméno, datum narození, hodnost a služební číslo.

Za válečné zajatce jsou tak považovány osoby, které upadly do moci nepřítele:

1. příslušníci ozbrojených sil některé ze stran v konfliktu, jakož i příslušníci milic nebo příslušníci dobrovolnických sborů, jež jsou součástí těchto ozbrojených sil;
2. příslušníci jiných milic a jiných dobrovolnických sborů, včetně členů organizovaných hnutí odporu, kteří přísluší k jedné straně v konfliktu a jsou činní na vlastním území nebo mimo ně, i když toto území je obsazeno, pokud tyto milice nebo dobrovolnické sbory, včetně organizovaných hnutí odporu, vyhovují těmto podmínkám:
 - a) mají-li v čele osobu, odpovědnou za své podřízené,
 - b) mají-li pevný rozeznávací znak viditelný na dálku,
 - c) nosí-li otevřeně zbraně,
 - d) šetří-li při svých úkonech zákonů a obyčejů válečných;

3. příslušníci pravidelných ozbrojených sil, kteří se hlásí k vládě nebo k moci, kterou neuznává mocnost, která drží zajatce;

4. osoby, které doprovázejí ozbrojené síly, nejsou však přímo jejich součástí, jako civilní členové posádek vojenských letounů, váleční dopisovatelé, dodavatelé, příslušníci pracovních jednotek a služeb, mající na starosti péči o blaho ozbrojených sil, pod podmínkou, že k tomu dostali povolení od ozbrojených sil, které doprovázejí; tyto jsou povinny jim vydat k tomu účelu průkaz totožnosti podobný připojenému vzoru;

5. členové lodních posádek, včetně velitelů, lodivodů a učňů obchodních lodí a posádky civilního letectva stran v konfliktu, kteří nepožívají výhod příznivějšího zacházení podle jiných ustanovení mezinárodního práva;

6. obyvatelé neobsazeného území, kteří se při příchodu nepřítele z vlastního popudu chopí zbraně, aby bojovali proti pronikajícímu vojsku, aniž by měli čas ustavit se v pravidelné ozbrojené síly, nosí-li otevřeně zbraně a zachovávají-li zákony a obyčeje válečné.¹⁰

Válečným zajatcem není žoldněř a vyzvědač. Mezinárodní humanitární právo obyčejové nadto dále přiznává status válečného zajatce hlavě státu a členům vlády, kteří upadli do moci nepřítele.¹¹

Pro zacházení s válečným zajatcem určuje Třetí ženevská konvence z roku 1949 následující pravidla: respekt, ochrana, lidské zacházení a zákaz diskriminace. Zvláštní ochrana je pak věnována ženám v postavení válečných zajatců.

S počátkem zajetí válečných zajatců souvisí široká škála práv a povinností pro tento status vyplývajících. Dle článku 17 odst. 4 Třetí ženevské konvence nesmějí být váleční zajatci uráženi, vystaveni nepříjemnostem nebo jim nesmí být vyhrožováno, když odmítnou poskytnout informace. Nesmí jim být odebrán průkaz totožnosti vydaný stranou v konfliktu, ke které náleží, ale strana, která je zajala, je oprávněna jim odebrat vojenskou výzbroj a vojenské dokumenty.¹²

Mocnost, která válečné zajatce zadržela, má základní právo je internovat, tedy zbavit je svobody, aby jim zabránila v další účasti na nepřátelství. Na druhou stranu má zajatec právo pokusit se o útěk. Dále musí být při intervenci válečných zajatců dodržena

¹⁰ Článek 4 Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci

¹¹ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, str. 118

¹² Článek 17 Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci

hygienická opatření, dostatečné množství vody a mimo jiné mají právo na pravidelné lékařské prohlídky.

Článek 80 a následující Třetí ženevské úmluvy pak obsahuje trestní kodex postihu válečných zajatců, který se řídí následujícími zásadami:

- 1) Válečného zajatce může soudit pouze vojenský soud, ledaže je právním řádem státu, který zajatce zadržuje, k tomuto určen soud civilní.
- 2) Válečný zajatec nesmí být postaven před soud, který by neposkytoval všeobecně uznávané základní záruky nezávislosti a nestrannosti či který by nezaručoval práva obhajoby.
- 3) Zajatci mohou být trestáni i za činy, jichž se dopustili před zajičením, a nadále požívají ochranu úmluvy i v případě odsouzení.
- 4) Válečný zajatec nesmí být stíhán za čin, který nebyl výslovně zakázán zákonodárstvím mocnosti, jež jej drží, nebo mezinárodním právem.
- 5) Smí být odsouzen pouze k takovému trestu, který za tytéž činy stanovuje zákonodárství mocnosti, jež ho drží, pro členy svých ozbrojených sil.
- 6) Válečný zajatec může být pro tentýž čin potrestán pouze jednou. Přitom se zakazují jakékoliv kruté tresty, hromadné a tělesné tresty.¹³

Třetí ženevská konvence také obsahuje poměrně podrobný výčet pravidel, která zaručují válečnému zajatci spravedlivý proces, a to mimo jiné zákaz vynucování doznání, řízení bez průtahů, právo na volbu kvalifikovaného advokáta, právo na vyrozumění v rodném jazyce a jiné. Nedostatky ve výčtu doplnil Dodatkový protokol I svým článkem 75. Doplnil stávající úpravu zejména o princip presumpce nevinny, *beneficio cohaesionis*, právo nevypovídat, právo na veřejné vynesení rozsudku.¹⁴

2.3.2. Vymezení pojmu civilní osoba

Civilní osobou se dle Ženevských konvencí rozumí osoba, která není příslušníkem ozbrojených sil ani obyvatel bojujících proti okupantům. Dle článku 3 Čtvrté ženevské

¹³ Ženevská konvence o zacházení s válečnými zajatci

¹⁴ Článek 75 Dodatkového protokolu I

konvence se o civilní osobu jedná v případě, kdy se nejedná o příslušníka ozbrojených sil ve smyslu první, druhé a třetí Ženevské konvence.¹⁵ Přítomnost jednotlivců jiného charakteru nezbavuje civilní obyvatelstvo civilního charakteru. V pochybnostech, zda se jedná o civilní osobu, platí, že se jedná o civilní osobu, a je jí tak zaručena ochrana dle Čtvrté ženevské konvence. Rozlišení mezi civilisty a vojenskými objekty je základní otázkou mezinárodního humanitárního práva.

Ochrana civilního obyvatelstva v době války spočívá především v tom, že civilní osoba nesmí být terčem ozbrojeného konfliktu, vůči civilistům jsou zakázány násilné činy nebo jejich hrozba a platí zákaz útoků, při kterých se nerozlišuje mezi civilními a vojenskými objekty. Dle článku 5 Čtvrté ženevské konvence však není ochrana civilní osoby absolutní, lze ji pozastavit, a to z důvodu buď vyvíjení škodlivé činnosti pro bezpečnost státu, nebo kvůli důvodnému podezření z takové činnosti. Základní pravidla ochrany civilních osob se liší podle toho, zda se jedná o území stran konfliktu, či se jedná o území okupovaná.¹⁶

Také pro zacházení s civilními osobami platí určitá základní pravidla, která se shodují se zacházením s válečnými zajatci. Jedná se o respekt, ochranu, lidské zacházení a zákaz diskriminace. Civilním osobám pak náleží určitá práva, můžeme jmenovat zejména právo na respektování své osoby, soukromí, náboženského vyznání a zvyků, rodinných práv a cti. Je striktně zakázáno braní rukojmích. Dále je zde zákaz jakéhokoliv nátlaku tělesného či duševního za účelem získávání informací.

2.4. Uplatňování mezinárodního humanitárního práva při vnitrostátních konfliktech

V případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu platí společný článek 3 (tzv. *common article*) čtyř Ženevských konvencí a Dodatkový protokol II z roku 1977 s tím, že ochrana poskytovaná humanitárním právem je určena pro řádné organizované síly i pro jiné organizované ozbrojené skupiny účastníci se ozbrojených konfliktů. Chrání tak všechny jednotlivce a kategorie jednotlivců, kteří se přímo nebo již neúčastní nepřátelských konfliktů, jako například:

¹⁵ Článek 3 Ženevské konvence o ochraně civilních osob za války

¹⁶ Článek 5 Ženevské konvence o ochraně civilních osob za války

- 1) raněné a nemocné bojovníky,
- 2) osoby zbavené svobody v důsledku konfliktu,
- 3) civilní obyvatelstvo,
- 4) zdravotnický a duchovní personál.¹⁷

2.4.1. Tzv. minimální standard ochrany

V některých případech teroristických útoků může docházet k situacím, že na ně nebude možné aplikovat snad žádná pravidla, která by se týkala ozbrojeného konfliktu mezi státy. Mezi tato pravidla se řadí výše zmíněný článek 3, též nazýván jako miniaturní úmluva, který má následující znění:

V případě ozbrojeného konfliktu, který nemá mezinárodní ráz a který vznikne na území některé z Vysokých smluvních stran, bude každá ze stran v konfliktu zavázána řídit se přinejmenším těmito ustanoveními:

- 1) *Osobami, které se přímo nezúčastní nepřátelství včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně, a osob, které byly vyřazeny z boje nemocí, zadržením nebo jakoukoliv jinou příčinou, bude za všech okolností zacházeno lidsky, bez jakéhokoli nepřívznivého rozlišování založeného na rase, barvě, náboženství či víře, pohlaví, rodu či majetku nebo na jakémkoli podobném znaku.*

Proto jsou a zůstávají zakázány v každé době a na každém místě, pokud jde o osoby shora zmíněné:

- a) *Útoky na život a zdraví, zejména vražda ve všech formách, zmrzačení, kruté nakládání, trýznění a mučení,*
- b) *brání rukojmí,*
- c) *útoky proti osobní důstojnosti, zejména pokořující a ponižující zacházení,*

¹⁷ OBERSON, B., *Mezinárodní humanitární právo – odpovědi na vaše otázky*. Úřad Českého červeného kříže, zpracoval M. JUKL, 2007, dostupné na http://www.cervenyriz.eu/cz/mhp/MHP_odpovedi.pdf, s. 17 - 18

d) odsouzení a vykonání poprav bez předchozího rozsudku vynesenoho řádně ustaveným soudem, poskytujícím soudní záruky uznané civilizovanými národy za nezbytné,

2) ranění a nemocní budou sebráni a ošetřeni.

Nestranná humanitární organizace, jako je Mezinárodní výbor Červeného kříže, může nabídnout své služby v konfliktu.

Strany v konfliktu se mimo to vynasnaží, aby zvláštními dohodami byla uvedena v účinnost všechna ostatní ustanovení této úmluvy nebo jejich část.

Použití předchozích ustanovení nebude mít vlivu na právní postavení stran v konfliktu.¹⁸

2.5. Vztah mezinárodního humanitárního práva k mezinárodnímu právu lidských práv

Mezinárodní právo humanitární nelze zaměňovat s mezinárodním právem lidských práv, i když obě odvětví mají stejný cíl. Odlišnost spočívá v tom, že obě odvětví se zrodila v jiném společenském a právním kontextu. Jak mezinárodní právo lidských práv, tak mezinárodní právo humanitární mají za úkol ochránit jednotlivce a určitý okruh jeho práv a svobod. Zatímco mezinárodní právo lidských práv tak činí vždy, bez ohledu na politickou situaci či veřejnou moc, mezinárodní humanitární právo tak činí za stavu ozbrojeného konfliktu a vzhledem k této skutečnosti nemůže být za žádných okolností omezováno nebo derogováno, narozdíl od mezinárodního práva lidských práv.

Derogaci některých lidských práv připouští samotná *Evropská úmluva o základních lidských právech* z roku 1950. V případě teroristických protiopatření je možno se odchýlit od mezinárodních standardů lidských práv. V tomto případě je ovšem potřeba dodržovat požadavek legality. Nederogovatelná lidská práva musí být dodržena za všech okolností. Ostatní lidská práva, která nebyla omezena, je třeba aplikovat zejména na území státu, který provádí protiteroristická opatření, a musí dopadat i na osoby, které se nacházejí mimo území tohoto státu, ale které spadají pod jeho jurisdikci.

¹⁸ Společný článek 3 Ženevských úmluv z roku 1949

Mezinárodní humanitární právo bude třeba aplikovat i za stavu opatření proti osobám podezřelých z teroristických činů na okupovaném území. Obdobně je tomu v případě zadržení osob podezřelých z terorismu, které byly uvězněny a přesunuty na americkou námořní základnu Guantanamo. V těchto případech je ovšem nutné počítat i s aplikací mezinárodního práva lidských práv.¹⁹

Otázka vztahu těchto dvou práv se dostala do popředí v polovině 20. století. Teorie i praxe se v dnešní době jednoznačně shodla na tom, že potřeba ochrany lidských práv garantovaných mezinárodním právem trvá i za ozbrojeného konfliktu. Vzhledem k tomu, že obsah obou odvětví je odlišný, bylo třeba se dohodnout, jak tato pravidla sloučit. Mezinárodní soudní dvůr došel po projednání případu z roku 1996 k závěru, že mezinárodní právo humanitární je ve vztahu k mezinárodnímu právu lidských práv jako *lex specialis*. Ke stejnému závěru pak došla i Meziamerická komise pro lidská práva.²⁰ Zajímavostí je, že Evropský soud pro lidská práva zaujal stanovisko jiné, a to v případech týkajících se války v Čečensku, kdy aplikoval normy mezinárodního práva lidských práv přímo na vedení bojových operací bez jediného odkazu na humanitární právo.²¹

Specifické postavení v této otázce má Spojené království, které přijalo protiteroristický zákon *Anti – terrorism, Crime and Security Act 2001*, jenž je mnohými považován za nejtvrdší protiteroristický zákon vůbec. Spojené království tímto způsobem využilo derogační klauzule Evropské úmluvy. Tento protiteroristický zákon umožňuje britskému ministru vnitra zatčení a uvěznění, které není spojeno s trestním řízením a ani s řízením o vyhoštění dané osoby, protože se vztahuje právě na cizince, které nelze deportovat (kvůli jiným mezinárodním závazkům, neboť by jim v případě deportace v zemi určení mohlo hrozit mučení či nelidské zacházení). I přes jasné nebezpečí a zvýšené bezpečnostní politice však i zde existují pochybnosti, zda byl zákon správným řešením. Spojené království ovšem nejenže sáhlo k derogaci některých práv dle Evropské úmluvy, ale též k derogaci Mezinárodního paktu.

Narozdíl od britské derogace se Spojené státy americké ani nepokusily o omezení svých závazků z Mezinárodního paktu. Po vyhlášeném stavu národního ohrožení

¹⁹ ŠTURMA, P.: *Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodněprávní aspekty*, s. 349

²⁰ Meziamerická komise pro lidská práva je orgánem regionální organizace, a to Organizace amerických států, která usiluje o dosažení míru, posilu spolupráce, udržení míru, navazuje na Panamerickou unii z roku 1910. Členy jsou 31 latinskoamerických států a Spojené státy americké.

²¹ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 12

prezidentem Georgem Bushem po 11. září 2001 lze toto chápat tak, že i přes výjimečný stav uznávají Spojené státy celý lidsko-právní rozsah Paktu, nebo naopak nedbají svých závazků a nepovažují za nutné notifikovat fakticky uplatňovaná omezení.

Další výklad je pak takový, že Spojené státy z ústavních důvodů nemohly využít derogace závazků dle britského vzoru, a proto se označením zajatců jako *nelegální kombatanti (unlawful combatants)* nebo *nepřátelští bojovníci (enemy combatants)* a jejich umístěním mimo území Spojených států pokusily zcela vyloučit aplikaci mezinárodních a ústavních standardů lidských práv. Tímto by však implicitně uznaly existenci mezinárodního konfliktu a aplikaci mezinárodního humanitárního práva.²²

²² ŠTURMA, P.: *Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodně právní aspekty*, s. 349

3. PŮSOBNOST MEZINÁRODNÍHO HUMANITÁRNÍHO PRÁVA

Působností rozumíme okruh společenských vztahů, na které právní norma dopadá. V mezinárodním právu humanitárním rozlišujeme působnost věcnou, osobní, místní a časovou.

3.1. Působnost věcná

Normy mezinárodního humanitárního práva jsou většinou aplikovány za ozbrojeného konfliktu. Nedostatek právní úpravy odstranilo přijetí Ženevských úmluv, kde je pojem ozbrojený konflikt vymezen ve společném článku 2. Ten stanoví, že úmluvy se vztahují na všechny případy vyhlášené války nebo jakéhokoliv jiného ozbrojeného konfliktu vzniklého mezi dvěma či více stranami. Pro aplikovatelnost Ženevských úmluv není nutné formální vyhlášení války nebo uznání válečného stavu. Dle článku 2 Ženevských úmluv se tedy jedná o mezinárodní ozbrojený konflikt vždy, když mezi dvěma stranami dojde k použití síly.

Odstavec 2 článku 2 Ženevských konvencí pak pojem mezinárodního ozbrojeného konfliktu rozšířil i na situaci, kdy k použití ozbrojené síly mezi státy vůbec nedošlo, ale celé území smluvní strany nebo jeho část byla fakticky vojensky obsazena jinou smluvní stranou.²³ Dodatkový protokol I dále mezi mezinárodní ozbrojený konflikt zařadil i národně osvobozené války vedené kolonizovanými národy proti koloniální mocnosti.²⁴

Ozbrojené konflikty jsou ovládány třemi základními zásadami:

- Zásada válečné účelnosti
- Zásada právní regulace války
- Zásada humanity

3.2. Působnost osobní

Osobní působnost stanoví, vůči kterým subjektům bude norma mezinárodního humanitárního práva použita. Vycházíme-li ze skutečnosti, že mezinárodní humanitární právo je součástí mezinárodního práva veřejného i s jeho instituty, dojdeme k závěru, že normy humanitárního práva zavazují především státy. Za stát pak jedná k tomu určený

²³Článek 2 odst. 2 Ženevských konvencí

²⁴FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 28, dále SCHINDLER, D.: *The Different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols*, s. 131

státní orgán. Obecné mezinárodní právo rozlišuje mezi orgány státu *de iure* a *de facto*. Orgány *de iure* jsou všechny osoby, které vnitrostátní právo pověřuje výkonem státní moci, orgány *de facto* pak osoby, které jednají v zájmu státu a s daným státem je pojí dostatečně silné faktické pouto.²⁵ Potíže činí určení orgánů *de facto*, a to, zda lze za takové orgány pokládat jiné než vládní ozbrojené síly či skupiny, jež se účastní nepřátelství, a to rozdílně buď v mezinárodním či vnitřním ozbrojeném konfliktu.

V případě mezinárodního ozbrojeného konfliktu se nevládní ozbrojené síly, organizace a skupiny musí hlásit k některému státu, jenž je stranou v konfliktu. V případě vnitřního ozbrojeného konfliktu je situace složitější. Vznikla přijetím společného článku 3, kdy není jasné, zda pravidla obsažená v tomto odstavci zavazují i povstalce. Odborná právní veřejnost je v názoru na tuto otázku poměrně nejednotná.

Nejpalčivější otázkou humanitárního práva je, zda za jeho porušení může odpovídat jednotlivec jako soukromá osoba. Zatímco česká právní nauka se v názorech liší, zahraniční právní nauka se vesměs shoduje v tom, že jednotlivec jako soukromá osoba zodpovídá za závažné porušení humanitárního práva, je zodpovědná za válečný zločin. Při přihlídnutí k rozhodovací praxi mezinárodních soudů a tribunálů²⁶ lze dospět k názoru, že v mezinárodním společenství lze zřetelně rozeznat trend směřující k rozšíření okruhu povinných subjektů humanitárního práva, který v některých případech může obsáhnout i jednotlivce v postavení soukromé osoby.²⁷

3.3. Působnost časová

Časová působnost normy mezinárodního humanitárního práva určuje, kdy se tato norma bude aplikovat a kdy působí. Hlavní otázky u těchto norem znějí, od kdy jsou státy těmito normami vázány a do kdy vázanost těmito pravidly trvá.

Při obtížném určení zahájení ozbrojeného konfliktu odborná veřejnost soudí, že faktické započetí aktivního nepřátelství vyvolává stejné účinky jako formální vyhlášení

²⁵ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, s. 281 – 285.

²⁶ Viz. Kadič v. Karadžić, Prosecutor v. Duško Tadić, 15 July 1999, para. 104., Prosecutor v. Jean – Paul Akayesu, paras. 443 – 444.

²⁷ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 37 – 38.

války,²⁸ a tento názor byl v roce 1997 potvrzen Mezinárodním tribunálem pro bývalou Jugoslávii.²⁹

Ozbrojený konflikt tedy může začít buď faktickým zahájením aktivního nepřátelství, nebo formálním vyhlášením války. Druhý ze způsobů pak odpadá v případě vnitřního ozbrojeného konfliktu, kdy takový konflikt započne faktickým zahájením aktivního nepřátelství, respektive okamžikem, kdy intenzita vnitřního násilí dosáhne potřebného stupně k naplnění pojmových znaků vnitřního konfliktu.³⁰

Okamžik konce aplikace norem mezinárodního humanitárního práva se váže ke konci ozbrojeného konfliktu. Mezinárodní tribunál pro bývalou Jugoslávii k této otázce vyslovil názor v roce 1995, kdy stanovil, že aplikovatelnost norem humanitárního práva trvá i po skončení aktivního nepřátelství až do všeobecného uzavření míru. V případě ozbrojeného vnitřního konfliktu platí to samé, ačkoli zde můžeme mluvit o dosažení mírového urovnání.³¹

3.4. Působnost místní

V případě norem mezinárodního humanitárního práva posuzujeme otázku, v jakém prostoru jsou válčící strany povinny tyto normy aplikovat.

Tradiční mezinárodní právo válečné rozlišovalo dva druhy oblastí:

- 1) Oblast válečných operací (*theater of war*): Zde šlo o oblast, kde se aktuálně prováděly bojové operace, tedy oblast, kde se střetávala vojska válčících stran.
- 2) Válečná oblast (*region of war*): Zde se jedná o oblast, kde jsou válčící strany oprávněny připravovat a provádět válečné akce. Z této oblasti jsou z podstaty věci vyjmuty území neutrálních států, Antarktida, kosmický prostor a nebeská tělesa.³²

Místní působnost mezinárodního humanitárního práva tak zahrnuje celé státní území stran v konfliktu, volné moře a vzdušný prostor nad ním, a pokud by některá ze stran

²⁸ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*, s. 684.

²⁹ Prosecutor v. Tadić, 2 October 1995, para. 70.

³⁰ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 40.

³¹ Prosecutor v. Tadić, 2 October 1995, para. 70.

³² POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*, s. 441.

konfliktu přenesla bojové operace na území z válečné oblasti vyňaté, budou tyto normy aplikovány i na tomto území.³³

³³ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 43.

4. TERORISMUS

4. 1 Pojem terorismus, jeho vymezení

Vymezení legální definice pojmu terorismus se zatím v žádném mezinárodním dokumentu neobjevuje. Existuje však řada definic doktrinárních definic, a to definice abstraktní, která je však díky své obecné rovině špatně aplikovatelná, definice enumerativní, která taxativně vypočítává, co lze považovat za terorismus, nelze jí však postihnout takové činy, které nejsou výslovně za terorismus označené. Nicméně stále platí, že v žádném mezinárodněprávním dokumentu definici jako takovou nenajdeme.

Dle J. Malenovského lze za teroristický čin prohlásit takové chování, které je protiprávní, směřuje k zastrášení, a tím k ovlivnění jednání subjektů povětšinou fyzicky odlišných od přímých obětí, a to určitým chtěným způsobem.³⁴

Hovoříme-li o vývojových stádiích terorismu, můžeme rozlišit mezi třemi druhy:

- 1) Státní terorismus – použití síly, podněcování k němu, kontrolované státními orgány na vlastním území, které je v rozporu s mezinárodním právem a slouží k dosažení určitých cílů. Odpovědnost za mezinárodní zločin pak nese stát, jako subjekt mezinárodního práva, i jednotlivec v postavení státního orgánu, kterého je možno postavit před Mezinárodní trestní soud v Haagu.
- 2) Mezinárodní terorismus – použití síly směřuje přes státní hranice a zasahují cíle v jiném státě, teroristé pocházejí z různých států, jsou různých národností, stejně tak jako oběti teroristických útoků, cílem je donutit konkrétní stát, aby v některých částech světa přestal prosazovat svoje zájmy, nebo tam od základu změnil svoji politiku. Tento trend nastoupil na přelomu 60. a 70. let minulého století.
- 3) Globální terorismus – jeho nástup se datuje od nejbrutálnějšího teroristického útoku na budovy World Trade Centra v New Yorku 11. září 2001. Označení globální nese již kvůli tomu, že teroristické sítě jsou rozprostřené po celém světě a jako hledisko sledovaných cílů se zmiňuje snaha o zasazení co nejtěžší rány těm, kteří jsou hybnou silou globalizace.³⁵

³⁴ MALENOVSKÝ, J.: *K problematice účinnosti postihu pachatelů protiprávních jednání podle smluv proti terorismu*, str. 221

³⁵ EICHLER, J.: *Terorismus a války na počátku 21. století*, str. 152 – 153.

Mezi znaky mezinárodního terorismu můžeme obecně podřadit protiprávnost, násilí či hrozba násilím, mezinárodní prvek, strach a dle V. Davida i publicitu.³⁶

4.2 Odlišnost mezi terorismem a klasickou válkou

Terorismus se od klasické války odlišuje svým odlišným složením hlavních aktérů. Ve válce jako v ozbrojeném konfliktu jsou stranami především státy či jejich koalice, jejich armády či obyvatelstvo. Hlavní úlohu hraje především stát, který přijímá zásadní rozhodnutí, na obyvatelstvo pak dopadá tíha ekonomické zátěže války. Ozbrojené síly plní především úlohu obranného charakteru.

V případě teroristického útoku je stát postaven do pasivní role, je napaden a vydírán. Stejně tak je to s obyvatelstvem, kterému je vnucován strach a na kterém závisí veřejné mínění. Jediným aktivním aktérem v době teroristického útoku jsou tak teroristé sami. Jako důvod svých útoků často zmiňují zájmy určitých skupin obyvatelstva.

Rozdíl mezi klasickou válkou a teroristickým útokem je i ve strategii vedení boje. Zatímco ve válečném konfliktu se jedná o přímý konflikt, stát útočí na stát, koalice na koalici, ví se, kdo je nepřítel, jaké používá zbraně, jakých cílů chce dosáhnout, kde má slabá místa a kam udeřit, v případě terorismu je to jinak.

Teroristé při svých útocích využívají nepřímou strategii, což znamená, že se přímému napadení vyhýbají, často útočí nečekaně a zákeřně. Tím, že se jejich útoky objevují zcela nečekaně, působí společnosti zásahy na nejcitlivějších bodech a zcela tak obcházejí nejsilnější prvky obrany své oběti, což je v klasické válce téměř nemožné. Zatímco ozbrojený konflikt, ať už mezinárodní či vnitrostátní, a jeho pravidla jsou upraveny právními instrumenty, teroristický útok žádná pravidla nemá. Kdyby byl terorismus upraven právní cestou, došlo by k jeho legalizaci, a legalizaci nejhorších zločinů nejen proti tělesné integritě obzvláště civilních obětí lze jen těžko přijmout.

V souvislosti ve vztahu válka a terorismus, můžeme hovořit o dvou situacích: Terorismus s válkou spojený a terorismus válkou vyvolaný.³⁷

1) Terorismus s válkou spojený

Tento případ odpovídá situaci, kdy již probíhající či trvající válečný konflikt je doprovázen teroristickými útoky. Jedná se především o situaci na Blízkém Východě, kde

³⁶ DAVID, V., MALACKA, M.: *Fenomén mezinárodního terorismu*, str. 32.

neustálé napětí mezi Izraelem a Palestinou burcuje stále nové a nové útočníky k teroristickým činům.

2) Terorismus válkou vyvolaný

Za terorismus válkou vyvolaný můžeme označit teroristické útoky v Madridu a Londýně, které byly odezvou na vojenské tažení do Iráku. Cílem těchto teroristických útoků bylo donutit španělská a britská vojska k ústupu z iráckého území. V případě španělských vojáků teroristé dosáhli svého, premiér Zapatero po svém zvolení tyto vojáky z Iráku stáhl. Dále však pokračují útoky na americké základny na území Iráku, a co je nejhorší, terčem jsou často nevinní iráčtí civilisté.³⁸

4.2.1 Ozbrojený konflikt versus teroristický útok

Na případu teroristického útoku z 11. září 2001 se nejlépe ukazuje, jak problematické je posouzení teroristického činu. Ve většině civilizovaných zemí je teroristický čin trestným činem, je trestným dle trestního práva té které země. Ochrana před terorismem zajišťují i mezinárodní úmluvy uzavřené k jeho potlačování. Terorismus však nelze podřadit pod pojem ozbrojeného konfliktu tak, jak to chápe mezinárodní humanitární právo.

Po záříjových teroristických útocích mluvila Bushova administrativa o „válce proti teroru“ a celá situace vedla k obnovenému zřízení vojenských komisí, které vedly vojenské soudy nad podezřelými *nelegálními kombatanty*. V roce 2006 Nejvyšší soud rozsudkem ve věci *Hamdan versus Rumsfeld*³⁹ tyto vojenské soudy pro rozpor s *Jednotným zákonem o vojenských soudech* a válečným právem zrušil, každopádně vyslovil právní názor, že konflikt Spojených států s Al Kajdou je ozbrojeným konfliktem nemající mezinárodní ráz. Tento spor se pak řídí článkem 3 Ženevských úmluv.

Část americké nauky se s tímto názorem ztotožňuje. Ačkoliv si útok z 11. září vyžádal spoustu obětí cizích národností a teroristická organizace Al Kajda je nadnárodní organizací, nelze hovořit o mezinárodním ozbrojeném střetu, a to již proto, že při mezinárodním ozbrojeném konfliktu jsou na obou stranách jednotlivé státy či koalice. Pojem *ozbrojený konflikt* dle mezinárodního humanitárního práva a *ozbrojený útok* jsou navíc dva odlišné pojmy. Pojem ozbrojený útok je pojmem z oblasti *ius ad bellum* a jako

³⁸ EICHLER, J.: *Terorismus a války na počátku 21. století*, s. 302

³⁹ Viz kapitola 5.4.3. na str. 40.

takový může být podnětem k aplikaci mezinárodního humanitárního práva.⁴⁰ V ozbrojeném konfliktu se pak aplikuje *ius in bello*. Dokonce ani Rada OSN ani Severoatlantická aliance tento akt za ozbrojený konflikt nikdy neprohlásily.

Dle J. Fuchse by musela Al Kajda splňovat dvě kumulativně postavené podmínky, aby se dalo hovořit o mezinárodním ozbrojeném útoku, a to:

- 1) Muselo by existovat dostatečně intenzivní faktické pouto mezi touto organizací a určitým státem, jenž ho podporuje, aby tuto organizaci bylo možné pokládat za orgán *de facto* podporujícího státu,
- 2) teroristický útok musí být takové povahy a rozsahu, aby se fakticky rovnal útoku ozbrojenou silou.

Následkem potvrzení teroristického útoku za mezinárodní ozbrojený konflikt by ovšem bylo to, že američtí vojáci a americké bojové jednotky by byly legitimními terči teroristických útoků, a toto jinak trestné jednání by bylo v podstatě legalizováno, což je v každém případě nežádoucí.

Další možností je podřadit tento stav pod pojem vnitřní ozbrojený konflikt. Teroristická síť Al Kajda je však roztroušena do několika vnitřních buněk, tudíž je otázkou, na kolik je vnitřně organizovaná tak, aby se dalo o tomto podřazení uvažovat. Ve *sporu Hamdan versus Rumsfeld* Nejvyšší soud vyslovil názor, že se jedná o vnitřní ozbrojený konflikt, a tudíž se ho týká ochrana společného článku 3 Ženevských úmluv. Nejvyšší soud chtěl tímto způsobem zabránit tomu, aby byl Hamdan zbaven ochrany vyplývající z konfliktů mezinárodní povahy i ochrany v konfliktech vnitřních, čehož chtěla dosáhnout americká administrativa.⁴¹

4.3 Odlišnost mezi terorismem a guerillou

Guerillou se rozumí jednotky pro úderné akce, sabotáže, zastrašování nebo likvidaci určitých cílů. Guerilla není klasickým pravidelným vojenským uskupením. Od teroristů ji odlišuje především to, že její členové žijí mimo společnost, nosí uniformy a jsou organizovány v jednotkách dle vojenského stavu. Dalším odlišujícím znakem je cíl jejich útoků. Guerilla útočí především na ozbrojené síly, především na vojenské základny,

⁴⁰ Nicaragua v. USA, rozsudek z 27. 6. 1968, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6505.pdf>

⁴¹ FUCHS, J.: *Terorismus nebo válka? Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*, s. 271 - 274

kasárna, velitelská stanoviště, sklady munice a jiné.⁴² Cílem teroristických organizací jsou především civilisté, sami teroristé však mezi civilisty volně žijí a pohybují se.

⁴² EICHLER, J.: *Terorismus a války na počátku 21. století*, s.143 - 144

5. KOMBATANT

5.1. Pozitivní vymezení

Otázka přiznání statusu válečného *kombatanta* souvisí s přímou účastí na nepřátelství. Zásada omezení účasti na nepřátelství znamená, že kromě válečného *kombatanta* humanitární právo nepřiznává právo přímé účasti civilním osobám. *Kombatantem* tedy rozumíme osobu, která usmrcuje či zraňuje osoby a ničí či poškozuje objekty a materiál. Pokud jeho násilné činy neporušují mezinárodní humanitární právo, má jeho jednání povahu výkonu oprávnění a nevede ke vzniku trestní odpovědnosti. Tato charakteristika odpovídá i členění na *aktivního kombatanta*, který smí užívat válečného násilí. *Kombatant* zároveň představuje legitimní terč útoku nepřítele, a pokud upadne do zajetí protějšší strany, má právní nárok na postavení válečného zajatce. Zde se jedná o *kombatanta pasivního*, proti kterému je dovoleno užití válečného násilí.⁴³

Jestliže je stát hlavním subjektem mezinárodního práva, pak je mu z logiky věci také přiznán status *kombatanta* prostřednictvím vládních ozbrojených sil, jako je armáda, milice a dobrovolnické sbory za splnění následujících požadavků:

- a) mají v čele velitele zodpovědného za své podřízené,
- b) nosí pevný rozeznávací znak viditelný na dálku,
- c) nosí otevřeně zbraň,
- d) dodržují zákony a obyčeje války.⁴⁴

Tuto otázku upravil již *Řád války pozemní* z roku 1907, poté ji převzala i Třetí ženevská úmluva a je možno ji považovat za legální definici ozbrojených sil.

Dodatkový protokol I z roku 1977 přinesl novou definici ozbrojených sil – v článku 43 odst. 1 stanovil, že se ozbrojené síly strany v konfliktu skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek, které jsou pod velením osob odpovědných této straně za jednání svých podřízených, a to i v případech, kdy stranu zastupuje vláda či orgán, který protějšší strana neuznává, a že ozbrojené síly budou podléhat vnitřnímu disciplinárnímu systému, který bude prosazovat dodržování norem

⁴³SEIDL – HOHEVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*, s. 357

⁴⁴Ženevská úmluva o ochraně válečných zajatců

mezinárodního humanitárního práva. Tato definice platí jak pro vládní, tak pro nevládní ozbrojené jednotky za splnění dvou znaků:

- a) existence odpovědného velení,
- b) vnitřní disciplinární systém prosazující dodržování humanitárního práva.

Čtvrtý znak *kombatanta*, a to otevřené nošení zbraně, je v Protokolu podán značně volně. Požadavek odlišení *kombatanta* byl potvrzen, ale bylo dodáno, že s ohledem na situace, kdy ozbrojený *kombatant* tuto povinnost nemůže splnit, zachová si status *kombatanta* za předpokladu, že v takových situacích nosí otevřeně zbraň během každého vojenského střetnutí a během doby, kdy může být spatřen protivníkem při zaujímání bojové sestavy před útokem, jehož se má zúčastnit. Toto ustanovení se však jeví jako velmi problematické, na diplomatických konferencích se o jeho interpretaci vedly dlouhé a nejednoznačné diskuze. Silné vojenské státy, v čele s USA a Francií, toto ustanovení kritizují jako ústupek teroristům a odmítly proto Protokol I ratifikovat a nadále k němu odmítají přistoupit.

Studie Mezinárodního výboru Červeného kříže, která byla vypracována v roce 2005, dospěla k překvapivému definování ozbrojených sil, jež vyžaduje pouze jediný znak, a to existenci odpovědného velení.⁴⁵

5.2. Negativní vymezení

Osoby, jež nepožívají ochrany mezinárodního práva, jsou vyzvědači dle *Řádu pozemní války*⁴⁶ a žoldnéři, kteří jsou charakterizováni v článku 47 Protokolu I.

5.3. Nelegální kombatant

Pojem *nelegální kombatant* se objevil po 11. září 2001, od kdy se poprvé mluví o globálním terorismu. Byl v podstatě uměle vytvořen administrativou amerického prezidenta George Bushe a je inkorporován do *Zákona o zřízení vojenských komisí (Military Commissions Act)* z roku 2006.

⁴⁵ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 46 - 50

⁴⁶ Řád války pozemní označuje za vyzvědače toho, kdo „ ... tajně nebo pod falešnou záminkou sbírá nebo se snaží sbírat zprávy v operačním území některé válčící strany s úmyslem předat je protivníkovi. “

Nelegálním kombatanem je osoba, která se za ozbrojeného konfliktu fakticky účastní nepřátelství, aniž by k tomu dle mezinárodního práva měla oprávnění, a po zajetí protější stranou nemá nárok na postavení válečného zajatce.⁴⁷ Přesto však neztrácí nárok na dodržení jistých základních práv při svém zadržení a na určité právní řízení. Spojené státy americké takto označují zajatce podezřelé z terorismu z konfliktu v Afghánistánu a Iráku a tito jsou odsunuti na americkou základnu Guantanamo.

Jednání s *nelegálním kombatanem* se vyznačuje tím, že je na neurčitý časový úsek odsouzen do vazby, bez dodržení základních práv, které zaručují právo na spravedlivý proces, a to neprovedení důkazů, odepření přístupu k právnímu zastoupení, návštěvy rodinných příslušníků a soudní přezkum.

Pojmem *nelegální kombatant* se zabýval americký Nejvyšší soud poprvé v roce 1942 v *případu Quirin*, který již tehdy zavedl dělení na *legální* a *nelegální kombatanty* podle míry odpovědnosti za činy, jež spáchali. Podle toho se také na ně vztahuje či nevztahuje trestní imunita. Otázkou však zůstává, zda má *nelegální kombatant* právo aspoň na nějakou ochranu. Článek 4 odstavec čtvrtý Čtvrté ženevské konvence stanovuje, že jím chráněné osoby jsou osoby, kterým není přiznána ochrana dle První, Druhé nebo Třetí ženevské konvence. Mimo účinek vyloučení duplicity ochrany má význam i v tom, že tyto osoby požívají ochranu jako osoby civilní.⁴⁸

Otázka ochrany *nelegálních kombatanů* byla dle Fuchse vyřešena rozhodnutím Mezinárodního trestního soudu pro bývalou Jugoslávii v *případu Delačič*, když tento soud stanovil, že osoba nemající nárok na postavení válečného zajatce za splnění podmínek článku 4 Ženevské konvence nevyhnutelně zůstává civilní osobou ve smyslu Čtvrté ženevské konvence. Byl tím potvrzen právní názor Mezinárodního výboru Červeného kříže, který se touto otázkou zabýval samostatně a již od začátku byl toho názoru, že dle humanitárního práva nesmí nikdo, zvláště za ozbrojeného konfliktu, zůstat bez právní ochrany.

⁴⁷ FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*, s. 53, článek 4 odst. 4 Ženevské konvence o ochraně civilních osob za války

⁴⁸ DORMANN, K., *The legal situation of „unlawful/unprivileged combatants“*, ICRC March, vol. 85, 2003. Dostupné na www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/.../irrc_849_Dorman.pdf

5.4. Vztah *nelegálního* kombatanta k válečnému zajatci, civilnímu obyvatelstvu a jeho postavení v současném mezinárodním právu

V následující kapitole bych se chtěla zaměřit na konkrétní soudní procesy před americkými národními soudy s osobami, kterým byl americkou administrativou přidělen status *nelegálního kombatanta*. Domnívám se totiž, že tak lze nejlépe vystihnout hlavní rysy dané problematiky a poukázat na nejpálčivější problémy v této oblasti, a sice na nejednoznačnost pojmu *nelegální kombatant* a jeho výklad v konkrétních soudních sporech u národních soudů.

5.4.1. Rasul versus Bush

Stěžovatelé, 2 Australané a 12 Kuvajťanů, zatčení během nepřátelského stavu a poté drženi na základně v Guantanamu, podali stížnost ohledně legality jejich zadržení s tím, že nikdy nebyli *kombatanty* proti Spojeným státům, ani se neúčastnili teroristických akcí, nikdy nebyli obviněni z trestných činů, nebyl jim dovolen styk s právním zástupcem nebo povolen přístup k soudu nebo jiným tribunálům. Obvodní soud rozebral tuto stížnost a řekl, že dle *případu Johnson v. Eisentrager* se cizinci zajati mimo suverénní území Spojených států nemohou writu *habeas corpus*⁴⁹ dovolávat. Odvolací soud tento názor potvrdil.

Ve svém rozhodnutí došel k následujícím závěrům. Soudy Spojených států mají jurisdikci k tomu, aby vyslyšely nároky vyplývající z *habeas corpus* dle článku 28 americké ústavy, který dovoluje obvodním soudům „v mezích své jurisdikce“ *zvážit aplikovatelnost habeas u osob, které se dožadují toho, že jsou drženi „ve vazbě za současného porušování práv...“* Spojenými státy. Tato jurisdikce se rozšiřuje i na cizince držené na území, nad kterým Spojené státy uplatňují absolutní a exkluzivní jurisdikci, ale ne „vlastní suverenitu“.

Soud zamítnul návrh obžalovaného, že tyto případy jsou v souladu s *případem Eisentrager*, a že obvodní soud postrádá autoritu k použití *habeas corpus* na německé občany zatčené v Číně americkými ozbrojenými silami, kteří byli následně zatčeni

⁴⁹ *Habeas Corpus Act* – pokládán za třetí chartu anglické ústavy, zákon o soudních rozkazech k předvádění zatčených z roku 1679. Zatčení má být provedeno do 24hodin, jedná se o záruku osobní svobody a nedotknutelnosti osoby a nástrojem ke kontrole policie.

a obžalování z válečných zločinů před americkou vojenskou komisí a uvěznění v okupovaném Německu. *Případ Eisentrager* přinesl 6 základních faktů: a) nepřátelští bojovníci, b) kteří nikdy nebyli ani nepobývali v USA, c) byli zajati mimo území Spojených států a tam byli i drženi ve vězení, d) byli souzeni a odsouzeni vojáky, e) pro činy zde spáchané a f) byli zde také pořád uvěznění. Stěžovatelé v *případu Rasul* se liší od *případu Eisentrager* v tom, že tito nemají národnost státu, který by byl ve válce se Spojenými státy, a popírají, že by byli zapojeni nebo spolčení s akty agrese proti této zemi, nikdy neměli poskytnut přístup k žádnému tribunálu, ani obvinění z čehokoliv, a navíc byli přes 2 roky uvěznění na území, kde USA uplatňují svoji jurisdikci a kontrolu. Soud v *případu Eisentrager* navíc vyjádřil názor, že všech šest zmíněných faktů bylo relevantních jen k otázce ústavnosti přezkumu *habeas corpus*. Jediný rozsudek soudu na jejich zákonný nárok přešel jeho absencí.

Výsledkem bylo, že Nejvyšší soud prohlásil, že zajatci, kteří nemají americké občanství, se mohou dovolávat přezkumu *habeas corpus* a že Spojené státy mají nad neamerickými zajatci na Guantanamu plnou jurisdikci. Tímto byl porušen dlouhodobý precedent ve věci *Eisentrager*, který tvrdil opak.⁵⁰

5.4.2. Hamdi versus Rumsfeld

V tomto případě se jedná o případ zatčení a následného procesu před vojenskou komisí osob Josého Padilly a Jásira Hamdího.

Americký občan José Padilla konvertoval ve vězení k islámu, přestěhoval se do Egypta, kde přijal nové jméno Abdullah al Muhajir a setkal se s členy Al Kajdy. Když byl zadržen na letišti O'Hare, byl považován za korunního svědka, ale z nejasných důvodů ho 9. června 2002 prezident Bush označil za *nelegálního kombatanta*. Následně byl izolován v námořní věznici v jižní Karolině a zde mu byl také odepřen styk s právním zástupcem. Jásir Hamdí byl zadržen během bojů Talibanu v Afghánistánu a byl převezen z americké základny Guantanamo Bay do vězení v Norfolku poté, co bylo zjištěno, že se narodil v Louisianě jako americký občan.

⁵⁰ Rasul v. Bush, No. 03 – 334, 20th April 2004 dostupné na http://www.supremecourtus.gov/oral_arguments/argument_transcripts/03-334.pdf, dále dostupné na <http://ccrjustice.org/ourcases/past-cases/rasul-bush>

Vláda Spojených států argumentovala, že jako *nelegální kombatanti* by oba muži měli být zadrženi v souladu s „právem a obyčejí války“, které by znamenaly, že by neměli žádná práva jako trestně obžalovaní nebo jako civilní zadržené osoby dle ústavy Spojených států. To vyloučilo řádný proces, právní zastoupení, propuštění na kauci nebo rychlý soud a zanechal je v zemi nikoho ve stínu onoho 11. září, čekající na soud, před kterým nikdy nestanuli, a zastoupené právníky, se kterými nikdy nemluvili.

Případy obou mužů jsou současně dány do rozhodovací pravomoci federálním soudům podle writu *habeas corpus*. Hamdího případem se zabýval odvolací soud ve Virginii a Padillovým americký obvodní soud v New Yorku. Spornou otázkou v obou případech je, zda tito muži mají mít nárok na právní zastoupení a které informace musí vláda prozradit a také komu, a rozhodnutí, zda mají nebo nemají být označeni za *nelegální kombatanty*.

V *případu Padilla versus Bush* se vláda spolehla na tajný dokument, který ale nebyl dán k dispozici Padillovým právníkům. Ačkoli existovala i verze, která tajná nebyla, vláda též zřejmě naléhala na soud kvůli přezkumu tajné verze. Padillovi právníci argumentovali tím, že soud by neměl vydat rozhodnutí na základě ani jedné verze dokumentu, dokud se zástupce neporadí s klientem a nevyslechne ho. Z jejich vyjádření „*Jose Padilla by měl mít zaručeno právo na to být slyšen před soudem*“ vyvstává základní otázka – zda Padillovi jakožto občanu Spojených států bude ponecháno toto právo, nebo ho status nelegálního bojovníka připraví o ústavní ochranu, která náleží občanům Spojených států (nebo jakékoliv osobě zadržené americkou vládou).

Všeobecné pravidlo práva Spojených států bylo po dlouhou dobu takové, že civilní soudy měly jurisdikci nad občany zadržnými ozbrojenými silami. Toto pravidlo bylo potvrzeno v *případu Milligan* a znovu pak zdůrazněno v *případu Duncan v. Kahanamoku* z r. 1946.

Možnost udělení výjimky v *případu Milligan* jako *nelegálního kombatanta* čerpá z *případu Quirin* z roku 1942 a z mezery v mezinárodním právu. *Quirin* byl případ vojenského soudu s nacistickými záškodníky, z nichž jeden byl občanem Spojených států amerických. Nejvyšší soud se domníval, že určité nepřátelské jednotky – obzvláště ty, které „*bez uniformy přicházejí tajně přes linie s úmyslem vést válku*“ – mohou být zadrženy bez ústavněprávní ochrany, i když jsou občany Spojených států.

Válečné právo načrtává rozdíl mezi *legálním* a *nelegálním kombatantem*. *Legální kombatanti* jsou osoby zatčené a uvězněné jako váleční zajatci opoziční vojenskou silou. *Nelegální kombatanti* jsou taktéž osoby zatčené a uvězněné, ale jsou navíc osobami, na které čeká soud a trest před vojenskými soudy za činy, které dělají jejich válčení nezákonným.

Odlišnost můžeme najít i v mezerách v mezinárodním právu, obzvláště pak v Ženevských konvencích z roku 1949. Ženevské konvence stanoví, že členy ozbrojených sil (jako Al Kajda) opravňuje ke statusu válečného zajatce splnění následujících předpokladů:

- 1) velení nadřízeného,
- 2) připevnění odlišujícího znaku viditelného na dálku,
- 3) viditelné nošení zbraně,
- 4) vedení bojů v souladu s válečným právem a obyčejí.

Ačkoliv bojovníci Al Kajdy zřejmě nesplňují poslední tři podmínky, odpověď na otázku, která je potenciálně relevantní k *případu Hamdí* – zda by bojovníci Talibanu měli být považováni za *legální kombatanty*, není tak jednoduchá. Pro každý případ musí být poznamenáno, že článek 5 Třetí ženevské konvence požaduje rozhodnutí soudu, aby byla osoba považována za válečného zajatce, nebo dokonce i pro potvrzení stavu statutu civilisty. Takto by měl být za válečného zajatce považován každý zajatec, dokud kompetentní tribunál neurčí jinak.⁵¹

V podstatě kdokoliv by mohl být souzen za válečné zločiny, ale jen ten, komu je přiznán status válečného zajatce, nemůže být trestně stíhán za násilné akty spáchané v boji. Někteří *nelegální kombatanti* mohou čelit soudu před vojenským tribunálem, ale Bushův *Vojenský řád (Military Order)* ze 13. listopadu 2001 z toho vylučuje občany Spojených států amerických, což naznačuje, že by Padilla a Hamdí skončili před civilními soudy.

Další rozdíl mezi válečným zajatcem a *nelegálním kombatantem* spočívá v ochraně před násilným výslechem a krutými podmínkami uvěznění. Mučení je dle mezinárodního práva a práva Spojených států zakázáno proti komukoliv, ale narozdíl od *nelegálních*

⁵¹ Článek 5 Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci

kombatantů jsou váleční zajatci navíc pod speciální ochranou proti fyzickému nátlaku a intenzivnímu výslechu. Takto mohou *nelegální kombatanti* čelit přímému výslechu bez dozoru a je jim odepřen styk s právním zástupcem, rodinou, nebo prakticky s jakoukoliv „nevojenskou“ osobou (s jedinou možnou výjimkou Mezinárodního výboru Červeného kříže). Článek 118 Ženevských konvencí obsahuje požadavek, aby byli váleční zajatci navraceni do vlasti bez odkladu po ukončení válečného stavu, ale vláda může také rozhodnout, že někteří z jejich zatčených jsou příliš nebezpeční na to, aby byli propuštěni. Problémem zůstává, že po dobu existence Al Kajdy a jejich podporovatelů bude vláda USA tvrdit, že ještě nenastalo ukončení válečného stavu.

Doslovná aplikace Ústavy ve věci soudnictví začíná Odkládací klauzulí v Ústavě Spojených států, která stanoví, že výsada writu *habeas corpus* nesmí být zrušena, ledaže se jedná o případ vzpoury, invaze a je to zapotřebí k udržení veřejné bezpečnosti. Soudy toto opatření vykládaly k podpoře přezkumu *habeas corpus* dokonce i v době vyhlášené války.

V opět zmiňovaném *případu Quirin* měli obžalovaní status *nelegálních kombatantů* stanoven důkladně sestavenou vojenskou komisí, která byla schválena zákonem. Obžalovaní měli povolen styk s právním zástupcem během procesu a nakonec jim byl povolen soudní přezkum nálezu komise. Případ *Quirin* tak podporuje myšlenku, že civilní soudy by především neměly kategoricky odmítat soudní přezkum případu *habeas corpus*, kde vláda někoho prohlašovala za *nelegálního* či *nepřátelského kombatanta*.

Otázka rozsahu soudního přezkumu však zůstala nadále otevřená. Krátce po 11. září zmocnil Kongres prezidenta k užití všech nutných a vhodných opatření proti „národům, organizacím nebo osobám, o kterých zjistí, že plánovaly, schválily, spáchaly nebo napomáhaly teroristickým útokům, ke kterým došlo 11. září 2001, nebo které poskytly útočiště takovým organizacím nebo osobám, aby tak zabránil jakýmkoliv budoucím aktům mezinárodního terorismu proti Spojeným státům ze strany takových národů, organizací nebo osob.“ Soud zvážil zmocnění k užití vojenské síly a dospěl k názoru, že v kontextu zahraničních vztahů a národní bezpečnosti je soudní moc podřízena politické moci, a dále usoudil, že prezident byl k tomuto aktu zmocněn na základě zákonného zmocnění Kongresem a podřízenost soudní moci politické se rozšiřuje i na určení vojenských osob v době trvání nepřátelství a také na to, zda lze tyto osoby považovat za *legální* či *nelegální kombatanty*.

K otázce těch, kteří nejsou americkými občany, Nejvyšší soud stanovil: „*Ústava také může administrativnímu orgánu odeprít pravomoc rozhodovat o základních právech. Vážným ústavněprávním problémem, který s touto otázkou vyvstal, je skutečnost, že za těchto okolností se jedná o zbavení základních lidských svobod bez jakékoliv ochrany, a to buď na neurčito, nebo možná navždy.*“

Spor mezi Hamdí a Donaldem Rumsfeldem vyvstal v roce 2002 a týkal se práva *nelegálního kombatanta* na právní pomoc a propuštění. Vláda řekla, že *nepřátelský bojovník*, který je zajat nebo zadržen na bojišti v cizí zemi, „*nemá žádná základní práva dle válečného práva a obyčejů, nebo dle Ústavy... k tomu, aby se setkal se svým právním zástupcem kvůli ochraně, mnohem méně už k tomu setkat se s ním soukromně, bez přítomnosti vojenských autorit.*“

Dne 10. května 2002 sepsal federální obhájce ve Virginii žádost, kde vyzval vládu v případě Hamdí, kterého jmenoval jako dalšího sepisovatele žádosti, aby splnila následné požadavky:

- 1) soukromý a nemonitorovaný rozhovor mezi zadrženým a jeho právním zástupcem,
- 2) konec všech výslechů,
- 3) propuštění Hamdího z vazby.

Obvodní soud připustil, že dle Ústavy Spojených států má Hamdí nárok na setkání se svým právním zástupcem, a to v soukromí, bez nahrávání či přítomnosti vojenského personálu.

Hamdího obhájce argumentoval tím, že zde nejsou žádné důkazy na podporu tvrzení, že je Hamdí nepřátelským bojovníkem a že Hamdí, jako občan Spojených států zadržený ve Spojených státech, má právo na proces v souladu s ústavou bez sledovaného styku s právním zástupcem.

Na závěr procesu se ukázala jako palčivá otázka nedostatek důkazu o tom, že byl Hamdí nepřátelským bojovníkem Talibanu, a bylo nařízeno vládě, aby dodala více informací k podpoře svých tvrzení a také vysvětlení, proč musí být Hamdí držen v samovazbě bez možnosti komunikace.

Případ Padilla se odvíjel podobně. Dne 4. prosince 2002 rozhodl soudce obvodního soudu Michael Mukasey, že „Padilla má právo na jednání před soudem a na komunikaci se svým právním zástupcem“.⁵²

5.4.3. Hamdan versus Rumsfeld

Dalším důležitým případem pro posouzení pojmu *nelegálního kombatanta* je případ *Hamdan versus Rumsfeld*, v němž došlo opět k překvapivému postoji Nejvyššího soudu Spojených států amerických.

Salim Ahmad Hamdan byl občanem Jemenu, který žil v Afghánistánu a z ideologických a ekonomických důvodů dělal osobního řidiče pro Usámu bin Ládina asi 5 let až do 11. září 2009. Kromě řízení auta pro bin Ládina na pár setkání neudělal nic k podpoře zářijového útoku. Jeho zaměstnání jako osobního řidiče a znalosti o nezákonných záměrech Al Kajdy pomohlo k tomu ho obvinít z účasti na spolčení na vraždě civilistů a z toho, že se zavázal k dalším teroristickým činům.

Když se v létě roku 2004 započal jeho proces na Guantanamo, obžaloba se snažila nevypouštět ho do místnosti, kde probíhal výslech svědků proti němu. Vláda chtěla chránit své zdroje. Tento netypický proces, připuštěný ministerstvem obrany, které má kompetenci nad vedení vojenských komisí, se dostal do konfliktu s přijatými zásadami federálního, ústavního i mezinárodního práva. Obhajoba bezprostředně usilovala o soudní zákaz na federálním soudě, který by se týkal zabránění pokračování procesu. Soudce Robertson zareagoval tak, že přiznal právo aplikovat ústavní právo, konfrontovat svědky a aplikovat ochranu vyplývající z Ženevských konvencí ohledně válečných zajatců. Narozdíl od prezidenta odvolací soud okresu Kolumbia jednohlasně obrátil. Podle něj se mezinárodní právo neaplikuje v individuálních případech a válka s terorismem si vyžaduje speciální exekutivní opatření. Toto byl výchozí stav pro argumenty Nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud rozhodl ve věci tak, že vzhledem k defektnímu procesu (absence obhájce) je jednání před vojenskými komisemi porušením mezinárodního práva. Prvním argumentem pro toto rozhodnutí bylo, že jako válečný zajatec by byl Hamdan oprávněn dle

⁵²KANSTROOM, D. “Unlawful Combatants” in the United States: Drawing the Fine Line Between Law and War. *American Bar Association*. 2003. Dostupné na <http://www.abanet.org/irr/hr/winter03/unlawful.html>

Ženevských konvencí k přístupu k soudu, kde by následoval stejnou proceduru jako je před americkým vojenským soudem. Nejvyšší soud se vyhnul kontroverzní otázce, jestli je Hamdan válečný zajatec, a argumentoval namísto toho tím, že konflikt se řídí společným článkem 3 Ženevských konvencí z roku 1949, který upravuje ozbrojený konflikt mimo jiné jako konflikt nemající mezinárodní charakter. Bushova administrativa zastávala názor, že konflikt s Al Kajdou byl ve skutečnosti mezinárodní, ale neřídil se pravidly Ženevských konvencí aplikovatelnými mezi Vysokými smluvními stranami. Z jejich pohledu tento konflikt není kryt žádným způsobem ochrany. Nesouhlasící soudce Stevens vyslovil názor, že konflikt s Al Kajdou nebyl mezi odlišnými národy, nebyl to mezinárodní konflikt, proto tedy byl chráněn článkem 3 Ženevských konvencí, který ukládá povinnost všem stranám konfliktu, který se koná na území signatářských stran, a to Afghánistánu.

Jedna z těchto povinností je garance projednání všech rozsudků řádně ustanoveným soudem, který poskytuje všechny právní garance, které jsou považovány za nepostradatelné.

Jelikož je diskuze o Ženevských konvencích a procesních právech velmi důležitá, zaměřil se soudce Stevens na otázku hranic válečného práva, zejména pak toho, zda obžaloba ze spolčení, která byla podána proti Hamdanovi, znamenala porušení obyčejového mezinárodního práva.

Tito právní odborníci se shodli na tom, že dle amerického práva je jurisdikce vojenských tribunálů limitována porušováním válečného práva – jestliže tedy není obžaloba ze spolčení v rozsahu válečného práva, pak vojenské komise nemají nad případem Hamdan jurisdikci, a to ani nad žádným takovým podobným.

Rozhodnutí o rozsahu válečného práva má ústavní status. Opět se dostal do popředí *případ Quirin* z roku 1942. Sedm německých sabotérů protestovalo proti tomu, aby byli souzeni před vojenskými komisemi. Prohlásili, že jsou válečnými zajatci, a proto by před nimi neměli být vůbec souzeni. Soud jim toto privilegium odepřel a prohlásil je za *nelegální kombatanty*. Sabotéři také prosazovali, že jejich obžaloby jsou v podstatě trestné, a proto neměli být vystaveni ani soudu před federálním soudem. Základní princip amerického práva je takový, že jestliže hrozící sankce je ve skutečnosti trestního rázu, proces musí být pokládán za trestnou obžalobu i se vší ochranou dle 5. a 6. dodatku, který zahrnuje i právo na soudní proces. *Případ Quirin* obešel tento druhý argument úvahou, že

vojenské komise pro porušení válečného práva existovaly před ústavou. Sabotéři v *případu Quirin* porušili dle mínění soudu válečné právo tajným vstoupením na území Spojených států a poté také tím, že provedli misi v civilním oblečení.

V *případu Hamdan* soud uznal, že ústava předpokládá existenci vojenských komisí na ochranu před činy, které nespadají pod válečné právo. V souladu s klasickým precedentem *případu Milligan* z roku 1866 znovu potvrdil soudce Stevens v *případu Hamdan*, že vláda musí stíhat zločiny před federálními soudy, kdykoli jsou tyto soudy otevřené a funkční. Je to pouze válečné právo, které vytváří možné výjimky.

K rozřešení problému, zda je spolčení mezinárodním válečným zločinem, je třeba se probrat následujícími otázkami:

Zaprvé: Válečné právo musí reflektovat konsensus všech právních systémů, spolčení jako nezávislý zločin je zvláštnost obyčejového práva. Tento argument je dobře znám už z dob Norimberského procesu, který vyřadil obvinění ze spolčení ze spáchání válečného zločinu a zločinu proti lidskosti z podobných důvodů. Soudce Stevens citoval Taylora, hlavního žalobce v Norimberku, který vytyčil stejný bod ohledně zvláštnosti činu spolčení před mezinárodními tribunály.

V tomto kontextu je důležité rozlišovat mezi spolčením jako zločinem samo o sobě a spolčením jako kritériem účasti na trestném činu ostatních. Druhá forma odpovědnosti je rozpoznatelná pod různými doktrínami zahrnujícími nově vytvořený koncept společného páchaní trestných činů.

Zadruhé: Tak jako psal soudce Stevens: „*Zločin spolčení se neobjevuje ani v Ženevských, ani v Haagských konvencích jako v hlavních pramenech válečného práva.*“ Mohl zmínit Římský status a rezoluci OSN, kterou byly založeny mezinárodní tribunály pro Rwandu a bývalou Jugoslávii. Mezinárodní společnost potichu odmítla tento rys anglo-amerického systému práva, a to z toho důvodu, že se mezinárodní soudní jednání v trestních věcech orientují na odsouzení těch, kteří způsobili masakry a další závažné zločiny týkající se mezinárodního společenství. Spolčení je oproti tomu řádně souditelné v právním systému, který zdůrazňuje ranou politickou intervenci před trestnými plány, které by se vyvinuly do děsivé aktivity. Raná intervence je možná v domácím právním

systému, ale není zde mezinárodní politika, která by mohla plnit stejnou funkci v mezinárodním měřítku, které je založeno na suverénních nezávislých státech.

Třetí důvod: Ačkoliv vláda často obžalovávala osoby ze spolčení před vojenskými komisemi, Nejvyšší soud nikdy takové obžaloby nepodpořil. Soudce Stevens věnoval značný čas a prostor této sporné otázce, jednotlivě ve spojení s *případem Quirin*, kde záškodníci byli zapojeni do spolčení, které se týkalo spáchání sabotáže, a vláda je z toho také obvinila. Soudce Thomas argumentoval, že obvinění v *případu Quirin* uznává spolčení za část válečného práva, ale soudce Stevens odůvodnil, že náhled na *případ Quirin* reprezentuje bezvýhradně odmítnutí spolčení jako činu spadajícího do válečného práva. Případ *Quirin* tak podporuje Hamdanovo tvrzení, že spolčení není porušením válečného práva.⁵³

5.4.4. *Military Commission Act ze dne 3. ledna 2006*

Military Commissions Act (dále jen MCA) je zákon, který podepsal a uvedl v platnost americký prezident George Bush dne 3. ledna 2006. Tento zákon byl přijat k založení vojenských komisí na základně Guantanamo jako náprava vadného stavu, na který upozornil Nejvyšší soud v *případu Hamdan*. V MCA je kodifikována široká škála zabezpečení, která jsou neslučitelná se závaznými standardy mezinárodního humanitárního práva. Tato neslučitelnost spočívá mimo jiné i v pravidlech procesu před vojenskými komisemi. Projevuje se jako nesprávná aplikace Ženevských úmluv, která ve svém článku obsahuje neurčitou definici *nelegálního kombatanta*, jehož status zbavuje podezřelého z terorismu právní ochrany, odpírá kromě pevně stanoveného režimu ochrany i minimální standard ochrany mezinárodního humanitárního práva dle společného článku 3 Ženevských úmluv. Tyto odchylky od mezinárodního humanitárního práva jsou navíc umocněny ustanovením zákona, které vyjímá akty vlády Spojených států ze soudního přezkumu.

⁵³ Hamdan v. Rumsfeld, U. S. Supreme Court Media dostupné na http://www.oyez.org/cases/2000-2009/2005/2005_05_184/, dále Hamdan v. Rumsfeld, No. 05 – 184, 2006 dostupné na <http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=05-184>

Během roku 2006 Nejvyšší soud USA prohlásil předchozí stav, kdy vojenské komise byly součástí americké legislativy, za nekonzistentní s pravidly mezinárodního humanitárního práva.

Vojenské komise, které byly založeny MCA, však trpí stejnými nedostatky. Komisař pro lidská práva OSN prohlásil, že zákon obsahuje spoustu opatření, která nejsou v souladu s mezinárodními závazky USA, které se týkaly mezinárodního práva lidských práv a mezinárodního humanitárního práva. Kromě porušování základních garancí spravedlivého procesu v mezinárodním humanitárním právu tento zákon nesprávně používá orgán práva mimo válečný konflikt, kodifikuje zdiskreditovaný pojem *nelegálního kombatanta*, který neodpovídá Ženevským konvencím, prohlašuje za neplatný minimální standard ochrany dle společného článku 3 Ženevských konvencí, navzdory emotivnímu protestu vysoce postavených představitelů vojenství Spojených států, a vylučuje civilní soudy z aplikace *habeas corpus*, když se jedná o status *nelegálního kombatanta*. Dále se toto jednání projevuje způsobem obžaloby, kdy jsou tito *kombatanté* zadrženi bez vznesení obžaloby, a způsobem jejich výslechu bez možnosti kontroly. Zákon končí ustanovením, kdy monopol interpretace konvencí má v rukou exekutiva a ta zabraňuje *nelegálním kombatantům* dovolat se svých lhůt před domácími soudy a garantuje všem členům vlády USA zpětnou imunitu v domácím válečném právu.⁵⁴

Důležité je však i to, že tímto zákonem bylo stanoveno, že *nepřátelským bojovníkem* se rozumí osoba, která:

1. je členem pravidelných sil státu, který udržuje nepřítelství proti Spojeným státům.
2. je členem milice, dobrovolnických těles, organizovaného odbojového hnutí, které udržuje nepřítelství, které jsou pod zodpovědným velením, nosí veřejně viditelné označení, nosí otevřeně zbraň a dodržují válečné zákony a zvyky.
3. je členem řádných ozbrojených sil, které veřejně prohlašují svoji oddanost k vládě, která takovéto násilí udržuje, ale není uznána Spojenými státy.

⁵⁴ STEWART, J.–G. The Military Commission Act's Inconsistency with Geneva Conventions: An Overview. *Journal of International Criminal Justice*. Dostupné na <http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/5/1/26>

Dále bylo stanoveno, že *nelegálním kombatantem* se rozumí osoba, která:

1. udržuje nepřátelství nebo záměrně či materiálně podporuje nepřátelství proti Spojeným státům, nebo její spolubojovníci, kteří nejsou nepřátelskými bojovníky (včetně osob, jež jsou součástí Talibanu, Al Kajdy nebo přidružených sil).
2. v době před, během nebo po uzákonění *Military Commision Act* z roku 2006 byla označena za *nelegálního kombatanta* Tribunálem pro určení statusu kombatanta nebo jiným kompetentním tribunálem pod autoritou prezidenta či ministerstva obrany.

William Haynes II, generální advokát amerického ministerstva obrany, popsal v roce 2002 rozdíl mezi *nelegálním kombatantem* a *nepřátelským bojovníkem* takto: *nepřátelský bojovník* je zastřešující pojem pro dvě podkategorie – *legálního* a *nelegálního kombatanta* s tím, že *legální kombatant* má po zatčení status válečného zajatce a náleží mu ochrana dle Třetí ženevské konvence. *Nelegální kombatant* tento status nemá a nenáleží mu plná ochrana dle Třetí ženevské konvence.⁵⁵

5.4.5. Vojenské komise dle MCA z roku 2006

Vojenské komise byly znovu zavedeny do právního systému Spojených států podpisem *Zákona o vojenských komisích* (*Military Commissions Act*) z roku 2006.

Vojenské soudnictví má ve Spojených státech velkou tradici, často ale bylo kritizováno pro svoji složitost a nepřehlednost. Předchozí vojenské komise byly zrušeny roku 2004 pro jejich odpor s ústavou a rozpor se zárukami spravedlivého procesu.

Řízení před vojenskými komisemi na Guantanamu jsou prvními od soudů proti válečným zločinům, které probíhaly v USA od dob 2. světové války. Pravidla komise jsou kritizována jak ze strany aktivistů za lidská práva, tak ze strany právníků. Vyčítají komisi libovůli žalobců, získávání důkazů pomocí mučení a údajné povolování jen limitovaného počtu nezávislých soudních přezkumů. Kritici dále namítají, že Pentagon nikdy neřekl, že bude propouštět obviněné, pokud budou zproštěni obžaloby.

⁵⁵ HAYNES, W. Memorandum. Enemy Combatants. *Council on Foreign Relations*, 2002 dostupné na http://www.cfr.org/publication/5312/enemy_combatants.html ,
dále http://www.aclu.org/pdfs/safefree/yoo_army_torture_memo.pdf

V červnu 2006 rozhodl Nejvyšší soud tak, že prezident Spojených států překročil svoji pravomoc tím, že nechal zřídit vojenské komise na Guantanamu Bay. Soud rovněž poznamenal, že tyto komise porušují válečné právo Spojených států a Ženevské konvence.

Nový kontroverzní zákon byl přijat roku 2006 Senátem i Sněmovnou reprezentantů a je silně kritizován organizacemi za lidská práva. Tento zákon svými ustanoveními:

- Povoluje soudit podezřelé z terorismu před vojenskými tribunály než před civilními soudy.
- Dává obžalovaným právo na důkazy a (omezené) právo na svého právního zástupce.
- Zakazuje vážné porušení Ženevských konvencí, jako je mučení během výslechu.
- Dává prezidentovi pravomoc k „interpretaci významu a aplikaci Ženevských konvencí“.
- Povoluje odvozené důkazy proti podezřelým z terorismu.

Vojenské komise dle Zákona o vojenských komisích byly založeny pro řešení sporů vyplývajících z porušení válečného práva *nelegálními kombatanty* a i pro jiné případy vyplývající z nepřátelského vztahu se Spojenými státy. Dle ustanovení § 948 f)⁵⁶ MCA je status vojenských komisí určen jako pravidelně se konající soud, jenž poskytuje veškeré záruky spravedlivého procesu, které jsou považovány za nepostradatelné pro civilizované národy, dle cíle společného článku 3 Ženevských úmluv.

Stejný paragraf, tedy § 948 MCA ale pod písmenem g)⁵⁷ pak hovoří o vztahu Vojenských komisí a Ženevských konvencí s tím, že žádný nepřátelský *nelegální kombatant*, který je subjektem soudu před vojenskými komisemi, se nesmí dovolávat Ženevských konvencí jako pramene práv.

Právo svolat vojenskou komisi má jako dohlížející orgán Ministerstvo obrany nebo jiný orgán Spojených států, který je ministerstvem k tomuto účelu určen.

Zákon dále určuje požadavky na post vojenského soudce, obžalobu, senát. Vzhledem k tomu, že Ministerstvo obrany je dohlížejícím orgánem nad činností vojenských komisí, jmenování soudců a členů senátu, spadá do jeho pravomocí.

⁵⁶ § 948 písm. f) MCA

⁵⁷ § 948 písm. g) MCA

Pravidla stanovená pro proces před vojenskými komisemi:

- 1) Obžalovaným je dovoleno zveřejňovat důkazy na svoji obhajobu, podrobit křížovému výslechu svědka, který svědčí proti nim, a vyslýchat a odpovídat na důkazy, které byly připuštěny proti nim v otázce viny či nevin a v otázce rozsudku.
- 2) Obžalovaný má být přítomen veškerým soudním jednáním, s výjimkou hlasování a porady.
- 3) Obžalovaný má nárok na právní pomoc obhajoby.
- 4) Obžalovanému je dovoleno, aby vystupoval před komisí sám za sebe.

Kromě dalších procesních pravidel týkajících se důkazů je v zákoně stanovena podmínka *ne bis in idem*, a sice že nikdo nemůže stanout před vojenskou komisí dvakrát pro tentýž čin.⁵⁸

5.4.6. Boumediene versus Bush

V roce 2002 byl Lakhdar Boumediene a dalších 5 občanů Alžírsko zajat bosenskou policií kvůli podezření ze spoluodpovědnosti za útok na ambasádu Spojených států. Vláda Spojených států označila tyto muže za *nelegální kombatanuty* ve válce proti terorismu a odsunula je na základnu Guantanamo Bay. Boumediene sepsal žádost na writ *habeas corpus* pro tvrzené porušení ústavně zakotveného práva na spravedlivý proces, další statuta a smlouvy, obyčejové právo a mezinárodní právo. Soudce obvodního soudu připustil motiv americké vlády, která chtěla mít všechny požadavky propuštění na základě Boumedieneho případu jako nepřítele zajatého ve vojenském táboře bez práva na *habeas corpus*. Odvolací soud Spojených států potvrdil zamítnutí, ale Nejvyšší soud obrátil stejně jako v *případu Rasul v. Bush*, který trval na tom, že status *habeas corpus* je poskytnut i cizincům zajatým na Guantanamo.

V roce 2006 Kongres přijal *Zákon o vojenských komisích*. Tento zákon omezil jurisdikci federálních soudů ve věcech *habeas corpus*, které se týkají zajatců označených jako *nelegální kombatanuty*. Když se případ vrátil znovu k obvodnímu soudu, zajatci argumentovali tím, že tento zákon se neaplikoval na jejich stížnosti, a jestliže ano, tak pak

⁵⁸ Military Commissions Act 2006

je to dle odkládací klauzule neústavní. Odkládací klauzule říká: „*Výsada writu Habeas Corpus je neomezená, ledaže jde o případ rebelie, invaze nebo veřejné bezpečnosti.*“

Obvodní soud rozhodl v obou bodech ve prospěch vlády. Citoval ustanovení *Zákona o vojenských komisích* o aplikaci práva ve všech případech bez jakékoliv výjimky, které se týká aspektu zadržení. Jedním z účelů zákona o vojenských komisích, v souladu s názorem obvodního soudu, bylo zvrátit rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci *Hamdan v. Rumsfeld*, které povolilo připuštění takových stížností, jako byla Boumediénova. Obvodní soud trval na tom, že Odkládací klauzule jen chrání writ *habeas corpus* tak, jak existoval v roce 1789, a že tento writ by nebyl aplikovatelný ani v roce 1789, kdyby byl aplikován v cizině na vojenské základně pronajaté cizí vládou. Soud konstatoval, že se ústavní práva nevztahují na cizince mimo Spojené státy a pronajatá vojenská základna na Kubě není považována za americké území.

Nejvyšší soud v roce 2008 uzavřel *případ Boumediene* s tím, že zajatci na Guantanamu mají právo zpochybňovat svoje zatčení.⁵⁹

5.4.7. Ali Hamza Ahmad Al Bahlul

Dne 29. června 2004 byl Ali Al Bahlul obžalován ze spolčení v rámci Al Kajdy s tím, že takto spáchal válečné zločiny jako útoky na civilisty, útok na civilní objekty, vražda od neprivilegovaného nepřítele, ničení majetku, a z terorismu.

Případ Al Bahlula bude souzen americkou vojenskou komisí pro zahraniční cizince ve válce proti terorismu, jejíž jurisdikce je založena na rozhodnutí prezidenta USA z 3. července 2003, kdy prezident rozhodl, že Ali Hamza Al Bahlul je podroben *Vojenskému řádu* z roku 2001. Tento ustanovil vojenskou komisi pro určité cizince ve válce proti terorismu.

První předsoudní jednání v srpnu 2004 bylo zmatené. Al Bahlul požadoval svého vlastního právníka a ne právníka určeného Pentagonem a připustil, že byl členem Al Kajdy, sítě odpovědné za útoky 11. září. Během jednání 11. září 2006 Al Bahlul deklaroval

⁵⁹ Boumediene v. Bush, Center for Constitutional Rights, dostupné na <http://ccrjustice.org/learn-more/faqs/legal-analysis:-boumediene-v.-bush/al-odah-v.-united-states>

svůj bojkot vůči procesu. Předseda vojenské komise nařídil Bahlulovu obhájci, aby pracoval, jak nejlépe to půjde, ačkoliv Bahlul nebude spolupracovat.

Dne 15. května 2006 ministerstvo obrany zveřejnilo zprávu, kde byla zveřejněna jména všech zadržených na Guantanamu, aby vyhovělo rozhodnutí okresního soudu. Al Bahlul je jedním ze zadržených, kteří jsou umístěni na Guantanamu a jehož jméno na tomto seznamu chybí.

Dne 29. června 2006 rozhodl Nejvyšší soud v *případu Hamdan v. Rumsfeld*, že prezident USA založením vojenské komise v Guantanamu překročil svoji pravomoc a tato komise porušuje vojenské právo Spojených států a Ženevské konvence.

Kontroverzní nový *Zákon o vojenských komisích* (dále jen MCA) byl schválen Senátem a Sněmovnou reprezentantů USA v září 2006.

V červnu 2007 Vojenská komise USA soudila dva případy proti Hamdanovi a Khadrovi, dvou zadržených na Guantanamu, na základě nedostatku jurisdikce. Toto pravidlo by mohlo potenciálně mít význam pro všech 385 zadržených na základně v Guantanamu.

Dne 7. června 2007 Komise pro právo amerického Senátu hlasovala 11 ku 8 hlasům pro podporu *Zákona o zatčení*, který by po přijetí dovolil zadrženým na Guantanamu dovolávat se ochrany před federálními soudy USA poprvé od doby, kdy MCA toto právo v roce 2006 zamítl.

Dne 8. února 2008 kancelář Vojenských komisí oznámila, že tři obžalovaní přísahali proti zadrženému Al Bahlulovi. První dvě obžaloby jsou ze spiknutí a navádění k těmto trestným činům: vražda osob pod ochranou, útok na civilisty, útok na civilní objekty, vražda jako porušení válečného práva, zničení majetku jako porušení válečného práva, terorismus a poskytování materiálu podporujícího terorismus. Třetí obžaloba se týká poskytování podpory terorismu.⁶⁰

⁶⁰Al Bahlul v. USA, Trial Watch, dostupné na http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/facts/ali-hamza-ahmad_sulayman-al-bahlul_454.html

5.4.8. Omar Khadr

Americký soud pro přezkum rozhodnutí vojenských komisí vydal rozhodnutí, které spočívalo v odmítnutí žaloby proti Omaru Khadrovi u vojenské komise. Případ byl odmítnut, a ačkoliv byl Khadr uznán za nepřátelského bojovníka, nebyl potvrzen jeho status jako *nelegálního kombatanta*, tak jak by bylo ze strany tribunálu potřeba. Soud rozhodl, že rozlišení mezi pojmy *nepřátelský bojovník* a *nelegální kombatant* je podstatné pro stanovení pravomoci vojenské komise dle Zákona o vojenských komisích z roku 2006. Jen tyto komise mají pravomoc rozhodnout o tom, zda někdo je či není *nelegální kombatant*. Tyto závěry jsou nepodstatné ve srovnání s následkem, který vyplývá z předpokladu, který soud udělal o koncepci pojmu *nelegální kombatant*.

Rozhodnutí ve věci začíná vyslovením rozdílu mezi tím, kdo je a kdo není *nelegální kombatant*, tedy termíny, které válečné právo nezná. To, čím se soud v podstatě zabýval, byl rozdíl mezi pojmy *privilegovaná* a *neprivilegovaná válčící strana*. Mezi oběma koncepty je totiž velký rozdíl. Soud správně zdůraznil, že neprivilegovanému válečníkovi je odepřen status válečného zajatce v mezinárodních ozbrojených konfliktech. Dále vyslovil právní názor, že čin takového válečníka je porušením válečného práva. Rozhodnutí nesprávně prosazuje, že Třetí ženevská konvence „*se opatrně snažila definovat legálního kombatanta pro všechny signatáře*“. Třetí a Čtvrtá ženevská konvence pouze stanovily, že privilegovaní válečníci jsou oprávněni k zacházení jako váleční zajatci, zatímco ostatní (neprivilegovaní válečníci a civilisté, kteří se neúčastní nepřátelství) nejsou.

V Ženevských konvencích se nikde nemluví o nezákonnosti, natož pak trestné činnosti neprivilegovaných válečníků.⁶¹

To ovšem neznamená, že tito neprivilegovaní válečníci nemohou být žalováni za činy, které dělají jejich válčení neprivilegovaným. Tato skutečnost neznamená, že zločin takového válečníka musí být zakotven v domácím právu. Z jiného hlediska se jedná o porušení principu zákonnosti (lidé by měli být zadrženi pouze za chování, které je označováno zákonem za zakázané).

⁶¹ ELSEA, J., THOMAS, K., GARCIA, M. Enemy Combatant Detainees:Habeas Corpus Challenges in Federal Court, *Congressional Research Service*, 2009, dostupné na <http://www.fas.org.sgp/crs/natsec/RL33180.pdf>

V případě Omara Khadra, který byl obžalován za „vraždu, která je porušením válečného práva“ je třeba požadovat důkaz, že usmrcení bylo tímto porušením. Takto by nepriviligovaní válečníci (dle MCA označování jako *nelegální kombatanti*) měli spadat pod jurisdikci vojenské komise, a nejsou tudíž trestně odpovědní za činy nelegálního válčení, ledaže jsou tyto činy také porušením válečného práva, jak je vyjmenováno v MCA. Usmrcení kombatanta nepriviligovaným válečníkem není zločinem uvedeným MCA a není tak „vraždou jako porušení válečného práva“.

Opozice k tomuto názoru operuje s případem *Quirin*, který nezahrnuje pouze činy nepriviligovaných válečníků. Zahrnuje činy válečníků, které byly nelegální ne proto, že by obžalovaní byli nepriviligovaní, protože ve skutečnosti se jednalo o členy opozičních ozbrojených sil v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. Vyjádření soudu znělo jasně: nepřiznání statutu válečného zajatce, ale proces a následný trest před vojenskou komisí. V tomto ohledu se ovšem nejednalo o trestnost jednání obžalovaného, ale o povahu činu, ne statutu obžalovaného. Přesněji šlo o rozsah zmocnění exekutivy ke zřízení vojenských komisí.⁶²

5.4.9. Huzaiifa Parhat

Huzaiifa Parhat byl jedním ze 17 občanů Číny, kteří byli zajati v Afghánistánu ve výcvikovém táboře. Spojené státy je podezřívaly z napojení na Taliban a Al Kajdu. Jednalo se o skupinu Ujgurů, což je muslimská menšina, která okupuje západní Čínu. Celá 17ti členná skupina se proti zajetí bránila tím, že se ve výcvikovém táboře připravovali na boj o nezávislost své skupiny na čínské vládě. Huzaiifa Parhat byl na základně Guantanamo držen 6 let.

Okresní odvolací soud v Kolumbii rozhodnul 20. června 2008, že Parhat má být propuštěn, vyhoštěn do Číny nebo znovu souzen. Soud v jeho případě také zrušil označení

⁶² Khadr v. USA, *Human Rights First*, Law and Security, 2009, dostupné na http://www.humanrightsfirst.org/us_law/detainees/cases/khadr.aspx, dále Khadr v. USA, *Trial Watch*, 2009, dostupné na http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/legal-procedures/omar-ahmed_khadr_455.html

Parhata jako *nelegální kombatant*. Případ Huzaifa Parhata byl také prvním případem, kdy bylo vydáno první civilní rozhodnutí, které se týkalo zadržených na Guantanamu.⁶³

5.4.10. Ghailani

Ahmed Khalfan Ghailani, národností Tanzanec, je americkými úřady označován za jednoho z důležitých členů organizace Al Kajda. Je podezřelý z toho, že se roku 1998 zúčastnil útoků na budovy amerického velvyslanectví v Tanzanii a v Keni. Je obviněn z vraždy, útoků proti civilistům a z materiální podpory terorismu. Je prvním z vězňů umístěných na Guantanamu, který stane před civilním soudem v roce 2009.⁶⁴

5.4.11. Guantanamo

Guantanamo Bay je americká vojenská základna na Kubě, kterou mají Spojené státy americké v pronájmu od Kubu od roku 1903. Původně se jednalo o pronájem základny na Guantanamu a přístavu v Bahia Honda. V roce 1943 americký prezident Roosevelt podepsal s Kubou novou dohodu, USA vrátily přístav v Bahia Honda a na oplátku bylo území základny v Guantanamu rozšířeno. Tato dohoda o pronájmu základny neobsahuje určitý časový úsek, smlouva je platná do doby, dokud dle článku III Spojené státy neopustí uvedenou námořní základnu Guantanamo.

Pronájem této základny je pro Spojené státy výhodné, jelikož dle názoru administrativy se základna nachází na území cizího státu, tedy Kubu, a osoby zde umístěné nespádají pod jurisdikci USA, nejsou jim přiznána práva garantovaná ústavou, jelikož se jedná o cizince a tyto osoby nebyly ani na území Spojených států zadrženy. Zároveň však nemají osoby podezřelé z terorismu na svém území.

⁶³ Hospodářské noviny. *Další rána pro Guantanamo, soudy rozhodly ve prospěch vězně*. Zahraniční.iHNed.cz 24.6.2008, aktualizováno 2.7.2008, dostupné na <http://zahranični.ihned.cz/c1-25647370-dalsi-rana-pro-guantanamo-soudy-rozhodly-ve-prospech-vezne>, dále *Huzaifa Parhat, Petitioner v. Robert M. Gates, Secretary of Defense, et al., Respondents*, No. 06-1397, United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, 20 June 2008, dostupné na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4874a6e52.html> [accessed 6 December 2009]

⁶⁴ Hospodářské noviny. *USA postaví před civilní soud prvního vězně z Guantanamo*. Zahraniční.iHNed.cz 21.5.2005 aktualizováno 21.5.2009, dostupné na <http://zahranični.ihned.cz/c1-37194160-usa-postavi-pred-civilni-soud-prvniho-vezne-z-guantanama>

Guantanamo se stalo neblaze populárním v posledních letech, v podstatě po 11. září 2001, a to tehdy, kdy byli na tuto základnu odsunuti podezřelí z terorismu, jinak též zvaní jako *nelegální bojovníci*, o nichž se zmiňuji v předchozích kapitolách. Administrativa George Bushe nařídila odsun těchto lidí na základnu v roce 2002. Od té doby prošlo věznicí na 800 obviněných, proces před vojenskými komisemi proběhl a odsoudil pouze 3 vězně.

Právní veřejnost označuje situaci na Guantanamo za černou díru právní teorie, a to z důvodů zacházení se zajatci. Zajatci tam zadrženi nemají přístup k soudu, není jim sděleno obvinění, nemají možnost vybrat si právního zástupce a mají zakázán styk s rodinou. Mezi praktiky vyslychajících lze najít například hrozbu zabití dětí vězňů, tzv. *waterboarding*⁶⁵, předstírání poprav, či výhrůžka znásilnění matky před očima vězně. Zprávu o praktikách při výslechu nechalo vypracovat Ministerstvo spravedlnosti Spojených států a zprávu s šokujícími zjištěními zveřejnilo. Zpráva byla vypracovaná inspekcí CIA v roce 2004 a byla zveřejněna 24. srpna 2009.

Zatímco veřejnost a ochránci lidských práv hovoří o získávání informací pomocí mučení, bývalý viceprezident Dick Cheney tvrdí, že ostré metody, které byly používány, byly jediné možné na to, jak z teroristů nějaké informace dostat. Tyto praktiky se pak nedají nazvat mučením a vždy měly legální hranice. Dick Cheney pak obhájí existenci detence na Guantanamo Bay a tamních praktik tak, že Spojené státy měly jen dvě možnosti – buď zajatce zavřít na Guantanamo, nebo je pro jejich nebezpečnost zabít.⁶⁶

Po svém zvolení novým americkým prezidentem prohlásil Barack Obama, že nechá věznicí na Guantanamo zavřít a zajatci budou rozmístěni na základě dohod s jinými státy na jejich území, kde budou čekat na soudní proces.⁶⁷ Ve svém projevu o národní bezpečnosti v květnu 2009 prozradil Barack Obama svůj záměr, jak chce uzavření věznice Guantanamo dosáhnout. Věznice by měla být uzavřena do ledna 2010 s tím, že

⁶⁵ Způsob výslechu, kdy se vyslychanému navozuje pocit, jako kdyby se topil

⁶⁶ Mladá fronta dnes. *Cheney: Guantanamo byla nutnost. Jinak bychom museli podezřele zabíjet.* iDNES.cz ze dne 2. 6. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/chene-guantanamo-byla-nutnost-jinak-bychom-museli-podezrele-zabijet-1ku-/zahranicni.asp?c=A090602_101647_zahranicni_ad

⁶⁷ Hospodářské noviny. *Obama: Guantanamo nemělo vůbec existovat. Trvám na jeho zavření.* Zahranicni.iHNed.cz ze dne 21. 5. 2009, dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-37195660-obama-guantanamo-nemelo-vubec-existovat-trvam-na-jeho-zavreni>

zajatci držení na Guantanamu budou rozděleni do pěti skupin a dle přiřazení do skupiny s nimi bude následně zacházeno.

Do první skupiny budou zařazeni zajatci, u kterých, bude-li to možné, využije vláda civilních soudů. Druhá skupina se týká lidí, kteří se provinili v době války a budou souzeni před vojenskými tribunály. Třetí skupina se týká zajatců, kteří mají být propuštěni na základě předchozích rozhodnutí soudů. Do čtvrté skupiny pak náleží zadržovaní, kteří by měli být převezeni do jiných států. Jedná se o skupinu asi 50 lidí a o jejich převozu se nyní jedná. Pátá skupina je pak určena pro lidi, kteří nemohou být nyní souzeni a přitom jsou považováni za nebezpečné pro Spojené státy americké. Tito pak mají být dle Baracka Obamy převezeni do věznice s maximální ostrahou na území Spojených států amerických.⁶⁸

5.5 Berlínská deklarace 2004

V roce 2004 se sešlo 160 právníků z celého světa a dalo vzniknout *Deklaraci Mezinárodní komise právníků o obraně lidských práv a právního státu v rámci boje proti terorismu*, jinak též nazývaná *Berlínská deklarace 2004*.

Tato deklarace ve svém úvodním ustanovení upozornila nejen na hrůznost terorismu, ale i na to, že v době teroristických útoků a nejistoty je třeba dodržovat základní lidská práva, právo uprchlické a mezinárodní humanitární právo tam, kde jej lze užít, protože ne všude se tak děje, a takto jsou lidská práva omezována ve jménu války proti terorismu. Zdůrazňuje myšlenku, že prosazující se diskurs kladoucí důraz na bezpečnost hájí myšlenku, že základní práva a svobody lze obětovat ve jménu vykořenění terorismu. Mezi povinnostmi států chránit práva jednotlivců ohrožených terorismem a odpovědností států za zabezpečení toho, aby ochrana bezpečnosti nepodkopala jiná práva, ale ve skutečnosti není rozpor. Naopak, ochrana jednotlivců před teroristickými útoky a dodržování lidských práv tvoří dvě součásti jediného systému ochrany, který je stát povinen zajišťovat. Současné právo lidských práv i mezinárodní humanitární právo

⁶⁸ Mladá fronta Dnes. *Zavřeme věznici na Guantanamu, potvrdil Obama*. iDNES.cz ze dne 21. 5. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/zavreme-veznici-na-guantanamu-potvrdil-obama-fap-/zahranicni.asp?c=A090521_163715_zahranicni_ad

poskytují státům dostatečně široký prostor k tomu, aby mohly účinně bojovat s terorismem, aniž by musely porušovat lidská práva a humanitárně právní závazky.

Celá deklarace pak odkazuje na tyto principy, které je třeba při boji s terorismem dodržovat:

1. Povinnost chránit – státy musejí přijmout opatření na ochranu osob, na něž se vztahuje jejich jurisdikce, a to při striktním dodržování principu legality, nezbytnosti, přiměřenosti a nediskriminace.
2. Nezávislost soudní moci – státy jsou povinny garantovat zajištění nezávislé soudní moci, vlády nesmějí do soudních procesů nijak zasahovat, musí se soudními rozhodnutími řídit.
3. Zásady trestního práva – znamená povinnost státu vyhnout se zneužívání protiteroristických opatření, a to v souladu s principem *nullum crimen sine lege*. Dále se jedná o zákaz použití trestních zákonů retroaktivně a o povahu trestní odpovědnosti, která musí být individuální, nikoli kolektivní, a o zákaz zavádění natolik širokých a neurčitých pojmů, aby na jejich základě mohlo dojít k omezení svobody.
4. Derogace – státy nesmějí pozastavovat účinnost práv, která jsou nederogovatelná podle smluvního nebo obyčejového mezinárodního práva. Dále musí být každá derogace dočasná, nezbytná a přiměřená s požadavkem nediskriminace.
5. Absolutní normy – absolutní normy jako zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání je třeba dodržovat v každé době a za všech okolností. Činy, které by tyto normy porušovaly, nesmí být nikdy ospravedlněny.
6. Zbavení svobody – státy nesmějí nikdy zadržovat jakoukoliv osobu tajně nebo *incommunicado* a musejí vést rejstřík všech zadržených osob. Všichni zadržení mají za všech situací a okolností právo na *habeas corpus* nebo obdobný soudní postup umožňující napadnout legalitu jejich zadržení.

7. Spravedlivý proces – požadavek zajištění nezávislého a nestranného soudu na základě zákona a v souladu s požadavky spravedlivého procesu. Státy se musejí postarat o to, aby obviněné civilní osoby byly vyšetřovány civilními úřady a souzeny civilními soudy a ne vojenskými.
8. Základní práva a svobody – při provádění protiteroristických opatření musejí státy dodržovat a zajišťovat základní práva a svobody, včetně svobody projevu, náboženství, svědomí či vyznání a jiné. Jakékoli omezení základních práv a svobod musí být nezbytné a přiměřené.
9. Opravné prostředky a náhrada škody – státy musejí zabezpečit, aby každá osoba, která je negativně postižená protiteroristickými opatřeními státu nebo nestátních aktérů, jejichž jednání je státem podporováno či schváleno, měla přístup k efektivním opravným prostředkům a k náhradě škody, a aby osoby odpovědné za závažná porušení lidských práv byly postaveny před soud. Kontrola protiteroristických opatření musí být svěřena nezávislému orgánu.
10. *Non-refoulement* – osoba podezřelá či usvědčená z terorismu nesmí být vyhoštěna, přepravena nebo vydána do státu, v němž existuje reálné nebezpečí, že by byla podrobena závažnému porušení lidských práv nebo by jí hrozilo uložení trestu smrti.
11. Komplementarita humanitárního práva – během ozbrojeného konfliktu a stavu okupace musejí státy současně aplikovat a dodržovat pravidla a principy mezinárodního humanitárního práva i práva lidských práv. Tato dva právní režimy jsou komplementární a vzájemně se doplňují a posilují.⁶⁹

5.6 Právní postavení bojovníků Talibanu a Al Kajdy v konfliktu USA versus Afghánistán (potažmo Pákistán)

Po 11. září 2001 prohlásil americký prezident George W. Bush, že Spojené státy americké vyhlásují „válku terorismu“. Vzhledem k situaci, kdy terorističtí útočníci byli bojovníky Al Kajdy pod vedením Usámy bin Ládina, zaměřily se tedy Spojené státy

⁶⁹ Berlínská deklarace 2004, dostupné na <http://www.icj.org/IMG/pdf/BDczech.pdf>

a spolu s nimi i Velká Británie na útok na Afghánistán, a to konkrétně na radikální hnutí Taliban a mezinárodní teroristickou organizaci Al Kajda. Útok na Taliban pro podporu Al Kajdy byl zahájen 7. října 2001.

5.6.1. Al Kajda

Teroristické organizace jako takové mají nestátní charakter. Vezmeme-li v potaz teorii subjektů mezinárodního práva, je sporné, zda Al Kajda má či nemá mezinárodní subjektivitu. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1267 z roku 1999 a další, které vyzývaly státy k zamezení dodávek zbraní a munice soupeřícím stranám, se týkaly Talibanu, nikoliv Al Kajdy. Přitom po 11. září Spojené státy a ostatní členové NATO označily za jeden ze subjektů, proti kterému vedou ozbrojené sebeobrané akce, teroristickou síť Al Kajda jako orgán *de facto* talibanského hnutí. Nicméně nebyla Al Kajda nikdy jako subjekt mezinárodního práva označena.⁷⁰ Pro podporu tvrzení, že Al Kajda není subjektem mezinárodního práva, svědčí i to, že je-li nějaká entita uznána za subjekt, je tím *de iure* uznána její existence a jsou jí kromě povinností přiznána i určitá práva. Což je v případě teroristické organizace nežádoucí.⁷¹

5.6.2. Taliban

Taliban je nábožensko-politickou organizací, která v letech 1996 až 2001 ovládala většinu území Afghánistánu (celkem 95%). Tímto se Afghánistán dostal do mezinárodní izolace. Vyznačuje se islámským radikalismem a v zemi zavedl *právo šaria*. Vládnoucí hnutí Taliban, oficiálně pojmenované jako *Afghánský islámský emirát*, uznaly pouze tři státy, a to Pákistán, Spojené arabské emiráty a Saudská Arábie. Podporu Talibanu veřejně deklaroval například Usáma bin Ládín. V roce 2001 byla tato organizace poražena a přesunula své působíště do pohraničí Pákistánu. Bojovníci Al Kajdy na afghánském území nebyli oficiálně součástí pravidelných ozbrojených složek

⁷⁰ ALDRICH, G. *The Taliban, al Qaeda, and the Determination of Illegal Combatants*. ICRC Review. 2002. Dostupné na [http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5MYJ5E/\\$File/GeorgeAldrich_3_final.pdf](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5MYJ5E/$File/GeorgeAldrich_3_final.pdf)

⁷¹ KLEČKOVÁ, R. *Případ zacházení se zadrženými na Guantanamu*, s. 237

Afghánistánu, jako tomu bylo u bojovníků Talibanu, ale často pronikli do talibanských ozbrojených složek.⁷²

5.6.3. Boj proti Talibanu a Al Kajdě

Na počátku ozbrojeného konfliktu se zdálo, že USA společně s Velkou Británií mají situaci pod kontrolou a že je jen otázkou času, kdy bude hnutí Taliban poraženo. Po osmi letech vytrvalých bojů a snah o stabilizaci země se situace otáčí zpět k horšímu. V zemi vládne vláda prezidenta Karzáiho, která je podezřelá z korupce a se kterou se Spojené státy a jejich spojenci nejsou schopni domluvit. Dne 11. 10. 2009 přišla komise OSN se zprávou, že volby v Afghánistánu, ze kterých vyšel Karzái jako vítěz, byly zmanipulovány. Taliban je podporován z Pákistánu a v oblasti Afghánistánu opět nabírá na síle.

Pákistán podporuje Taliban především prostřednictvím tajných služeb.⁷³ Po 11. září čelil mezinárodnímu tlaku, protože spojenci při útoku na Afghánistán potřebovali pomoc z jeho strany jako sousedního státu. Šlo o uvolnění vzdušného prostoru a pozemních koridorů pro připravované útoky. Vláda Pákistánu se stala spojencem Spojených států v boji proti terorismu. Hnutí Taliban se po svém poražení na území Afghánistánu přesunulo do údolí Svát v Pákistánu. I když se ze začátku zdálo, že je Taliban poražen, nabírá poslední dobou na síle. Intenzita islámských útoků se zvýšila zejména v roce 2007, kdy se islamistům podařilo obsadit Červenou mešitu v centru Islámábádu. Od roku 1999 byl v čele země Parváz Mušaraf, který byl pro Spojence zárukou boje proti terorismu. Ve všeobecných volbách v roce 2008 zvítězila „protimušarafovská koalice“ a v čele stanul Alif Zardáří.

Talibanci obsadili údolí Svát. Zardáří uzavřel s Talibanci tajnou dohodu, díky níž si sliboval ze strany Talibanu klid zbraní. Dohoda měla 14 bodů, mezi jinými například povolila Talibancům aplikovat v údolí Svát islámské *právo šaría*, zakázala Talibanu v tomto údolí zřizovat výcvikové tábory, vystavování zbraní na veřejnosti,

⁷² SOBOTA, J., *Obamova válka*, s. 42, KLEČKOVÁ, R: *Případ zacházení se zadrženými na Guantanamu*, s. 237

⁷³ SOBOTA, J., *Obamova válka*, s. 43- 46

Taliban opraví některé vládní přepisy a bude spolupracovat s místní policií, vymění si s vládou své zajatce. Armáda pak stáhne všechny své bezpečnostní jednotky z regionu.⁷⁴

Zatímco pro vládnoucí stranu to bylo znamení, že talibanští bojovníci nechtějí dělat v regionu problémy, Taliban tento signál pochopil zcela opačně. A to jako ústup vlády a také jako možnost rozšířit své zájmy na území Jižního Vazíristánu na severozápadu země.

V říjnu 2009 se Islámábád odhodlal k masivnímu útoku na Taliban a Al Kajdu na území Pákistánu. Hlavní roli hraje pákistánská armáda za podpory Spojených států, které jsou ochotny podpořit Islámábád ze svých pozic v Afghánistánu, a to dodáním vybavení. Jedná se již o čtvrtý pokus, jak Taliban ze svého území vytlačit, s tím, že pákistánská vláda nyní odmítá, že by spor mohl skončit jakoukoliv dohodou, jak tomu bylo v předchozích případech.

Amnesty International uvádí, že si tento konflikt zatím vyžádal kolem 150 000 civilistů, kteří se snaží uprchnout do bezpečnějších oblastí. Celý svět přijal tento útok na Taliban jako důkaz palestinského boje proti terorismu. Americký prezident Barack Obama dokonce podepsal zákon, ve kterém se Spojené státy zavazují k poskytnutí finanční pomoci Pákistánu a to v částce 7,5 miliard amerických dolarů. Tyto budou Pákistánu poskytnuty v nadcházejících pěti letech.⁷⁵

5.6.4. Nový „zákoník Talibanu“ – shoda s právem ozbrojených konfliktů a statutem válečného zajatce

V květnu roku 2009 vydal Taliban pro své bojovníky „příručku“, která je nazvaná *Pravidla a regulace afghánských islámských emirátů*. Boj Talibanu je zde popsán jako *džihád*.

Je příznačné, že tento nový zákoník se odchyluje od dřívějšího zákoníku z roku 2006 a obsahuje pravidla, která se přibližují těm, která existují v mezinárodním humanitárním právu. Například jestliže předchozí zákoník explicitně sankcionoval vraždu učitelů, kteří učili opačně od islámských principů, nový zákoník se pokouší reflektovat

⁷⁴ KOTRBÁČEK, P. *Pákistán: jaderná velmoc bojující s islámskými radikály*.

⁷⁵ Lidové noviny. *Pákistánu došla trpělivost. Udeřil proti Talibanu a Al Kajdě*. www.lidovky.cz ze dne 17. 10. 2009, dostupné na http://www.lidovky.cz/pakistanu-dosla-trpelivost-uderil-proti-talibanu-a-al-kaide-pqt-/ln_zahranici.asp?c=A091017_142909_ln_zahranici_mev

zakaz útoků na civilní osoby a civilní objekty. Sebevražedné útoky však zakázány nejsou: „Sebevražedné útoky by měly mít velkou hodnotu a důležité cíle, protože statečný syn islámu nemá být zneužit pro nízké hodnoty a neužitečné cíle...“ a dále „...V sebevražedném útoku mají být vraždy nevinných lidí a škody na jejich majetku minimální.“

Zákoník také říká, že „všichni bojovníci dělají co nejlépe, aby se vyhnuli smrti civilistů a zraněním a ničení civilního majetku“ a dále že by se bojovník měl zdržet od netvoření lidí, jako je amputace uší, nosu a rtů.

Spojené státy a oficiality Afghánistánu argumentovaly tím, že tento dokument je pokrytecký vzhledem k tomu, že většina civilních obětí v Afghánistánu jsou oběti Talibanu. Také argumentují tím, že dokument je pouhá propaganda.

Vydání dokumentu ze strany Talibanu má množství souvislostí s mezinárodním humanitárním právem. Je zajímavé porovnat, zda by vydání dokumentu způsobilo rozdíl ve statutu talibanských bojovníků, tak jak byl jejich status popsán v čase, kdy se v Afghánistánu jednalo o mezinárodní ozbrojený konflikt. Bushova administrativa argumentovala, že bojovníci Talibanu nemohli být titulováni jako váleční zajatci dle Třetí ženevské konvence, protože Taliban nesplňoval podmínky článku 4 Druhé ženevské konvence. Článek 4 stanoví podmínky, které musí nepravidelné zapojené síly v mezinárodním ozbrojeném konfliktu splňovat pro to, aby mohli být považováni za válečného zajatce. V případě bojovníků Talibanu se jedná o pravidelné ozbrojené síly. Je obecně přijato, že některé z podmínek uvedených v článku 4 se vztahují i na pravidelné síly, i když to není výslovně ve Třetí ženevské konvenci určeno.

Kdyby tento nedávný Talibanský zákoník existoval již v letech 2001/2002, mohlo to vyvolat větší obtížnosti s odepřením statutu válečného zajatce talibanským bojovníkům. Nejdříve ze všeho poskytuje důkazy, že Taliban je organizovaná vojenská síla s hierarchickou strukturou. Tohle je první požadavek článku čtyři Ženevských konvencí (hnutí musí mít odpovědné velení). Ve skutečnosti se zdá, že část účelu tohoto zákoníku je silnější kontrola Mullaha Omara nad všemi talibanskými jednotkami. Za druhé by zákoník mohl být považován za základ vnitřního disciplinárního systému, kterým se Taliban pokusí prosadit válečné právo. Justice na straně Bushe argumentovala, že Taliban nesplňuje čtvrtou podmínku článku čtyři Třetí ženevské konvence. Článek 43 Dodatkového

protokolu I inkorporuje tuto podmínku, ale s odlišným důrazem. Druhá věta článku 43 stanoví, že „*ozbrojené síly mají být subjektem vnitřního disciplinárního systému, který má prosadit souhlas s pravidly mezinárodního práva aplikovatelného v ozbrojených konfliktech.*“⁷⁶

Podmínka druhé věty článku 43 Dodatkového protokolu I mění právo s ohledem na status válečného zajatce v tom, že posunuje důraz z aktuálního souladu s mezinárodním humanitárním právem ve vedení operací do přítomnosti systému pro zajišťující shodu s mezinárodním humanitárním právem. Toto dělá prostor pro mezeru mezi teorií a praxí. Dodatkový protokol I nemění právo v tomto ohledu, kdy jeden je považován za pravidelné síly. Ačkoliv některé z těchto podmínek v článku čtyři Třetí ženevské konvence aplikují na pravidelné síly, čtvrtá podmínka určená pro status válečného zajatce – současně shoda s právem a obyčejí války – není aplikována na pravidelné síly. Tento čtvrtý článek navrhuje, aby členové nepravidelných sil, kteří páchají válečné zločiny, nebyli titulováni statutem válečného zajatce. Nicméně dle Třetí ženevské konvence individuální členové pravidelných sil, kteří spáchají válečný zločin, jsou považováni za válečné zajatce. Toto je důvod článku 85 Třetí ženevské konvence, který stanovuje, že pokud jsou váleční zajatci zajati dle práva zádržnou silou pro čin spáchaný za činy spáchané před dopadením, má jim být ponechán, i když jsou zajati, prospěch z konvence.

Článek 85 Třetí ženevské konvence slouží k tomu, aby došlo ke stíhání za válečné zločiny (nebo zločiny proti lidskosti).⁷⁷

Stávající praxe navíc ukazuje, že dokonce i když pravidelné ozbrojené síly pravidelně nebo systematicky páchají porušování mezinárodního humanitárního práva, členové těchto ozbrojených sil by stále měli být považováni za válečné zajatce.

Německé a japonské ozbrojené síly měly přiznán status válečného zajatce po druhé světové válce navzdory tomu, že tisíce z nich byly souzeny za válečné zločiny.

První věta článku 43 odst. 1 Dodatkového protokolu k Ženevským konvencím porovnává pravidelné a nepravidelné ozbrojené síly. Význam druhé věty je takový, že členové nepravidelných ozbrojených sil, které patří k jedné ze stran, nemohou mít nyní

⁷⁶ Článek 43 Dodatkového protokolu k Ženevským konvencím z roku 1949

⁷⁷ Článek 85 Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci

odepřen status válečného zajatce díky tomu, že dosud mají tyto síly vnitřní disciplinární systém, který je ve shodě s mezinárodním humanitárním právem.

Válka v Afghánistánu byla mezinárodním ozbrojeným konfliktem (dávno už je ale považován za konflikt nemezinárodního charakteru) V počáteční fázi konfliktu v Afghánistánu šlo o mezinárodní ozbrojený konflikt, jehož spouštěcím mechanismem byly teroristické útoky, povaha konfliktu se změnila poté, co byla zřízena tzv. prozatímní vláda, spojenecké jednotky od roku 2002 působí v Afghánistánu se souhlasem této vlády a angažují se v konfliktu, který nemá mezinárodní povahu, otázka zákoníku by byla významná, kdyby tento představoval vnitřní systém a tak shodu s válečným právem.⁷⁸

5.7. Otázka přímé účasti na nepřátelství

5.7.1. Pojem „přímá účast na nepřátelství“

Přímou účast na nepřátelství nebo také přímou účast na bojové činnosti představuje každý akt, který svou povahou nebo účelem pravděpodobně způsobí bezprostřední škodu osobám či zařízením nepřátelských ozbrojených sil. Přímou účastí je tedy vedení střelby z jakékoli zbraně, odpalování náloží či obsluha zbraňových systémů (i na dálku), ale i radiolokátoru apod. Přímou účastí však není práce v muniční továrně, výcvik armády či přeprava vojenského materiálu, i když tyto činnosti sice podporují bojovou činnost, působí nepříteli škodu, ale nikoliv bezprostředně.

Z hlediska mezinárodního humanitárního práva mohou být všechny subjekty rozděleny na příslušníky ozbrojených sil a civilní osoby. Právo na přímou účast na bojové činnosti mají jen *kombatanti* (tj. příslušníci ozbrojených sil vyjma zdravotníků

⁷⁸ AKANDE, D. The Taliban's New "Code of Conduct", Compliance with the Laws of War and POW status. *EJIL:Talk!*, 2009 dostupné na <http://www.ejiltalk.org/the-talibans-new-code-of-conduct-compliance-with-the-laws-of-war-and-pow-status/>

a duchovních) a dočasně též obyvatelstvo bránící zemi před probíhajícím pronikáním cizích vojsk.⁷⁹

V rámci podpory terorismu ze strany afghánských pěstitelů drog se nabízí otázka, zda je možné jejich finanční podporu z drogových obchodů považovat za přímou účast na nepřátelství a z ní vyplývající postavení těchto pěstitelů drog. Uvádím zde proto případovou studii o afghánských pěstitelích drog a postoji USA a NATO, společně s prováděcí směrnicí MV ČR, která se této otázky týká a dává nám na ni odpověď.

5.7.2. Zaměření Spojených států na afghánské drogové překupníky

V říjnu roku 2009 vydala komise pro mezinárodní vztahy Senátu USA zprávu, která tvrdí, že americké síly v Afghánistánu mají mandát k tomu zabít nebo zajmout drogové pěstitele, kteří mají vztah k Afghánistánu. Odhaduje se, že Taliban má rozpočet mezi 70 a 500 miliony dolarů za rok zejména díky drogám a tyto peníze hrají podstatnou roli ve financování povstání. Zacílení útoků na individuální překupníky, pěstitele nebo drogové laboratoře staví do popředí některé zásadní otázky ohledně toho, kdo nebo co je legálním cílem v ozbrojeném konfliktu. Postup Spojených států a NATO se jeví jako nežádoucí návrat k pojmu „*kvazi kombatanta*“ a k ideji totální války, ve které osoby a strojírenství spojené s válkou se stávají legitimními cíli. Jestliže Mezinárodní trestní soud má jurisdikci nad akty spáchanými v Afghánistánu a kancelář žalobce sbírala informace pro rozhodnutí, zda je třeba otevřít otázku spáchaných činů na území země, velitelé Spojených států a NATO by měli platit úvahu legalitu jejich cílené politiky.

Dle zprávy komise pro zahraniční vztahy Senátu Spojených států 2 generálové Spojených států vyslovili názor, že pravidla boje a mezinárodně uznané právo ozbrojených konfliktů byly interpretovány jako povolení k tomu, aby drogový překupníci, kteří měli osvědčené napojení na vzpouru a zabití několika lidí, byli záměrně určeni za cíl. Cílené vraždy mimo válečné pole však nejsou oprávněné.

Zpráva dále vysvětluje, že zmocnění k užití smrtící síly na překupníky způsobilo neklid v NATO už dříve, když některé země vznesly dotaz, zda vraždění překupníků

⁷⁹ JUKL, M. *Privatizace válek*. S. 58.

a demolice drogových laboratoří je v souladu s mezinárodním právem. Generální velitel NATO Jaap de Hoop Scheffer řekl, že „*filtry mají být dány na ty místa, kde se můžeme ujistit, že aliance jedná v hranicích práva*“.

Tato kontroverze uvnitř NATO je vsutku jednou z mnoha, která se datuje k říjnu 2008, kdy ministři obrany NATO poprvé souhlasili s povolením sil v Afghánistánu k tomu, aby směřovaly útoky na afghánské drogové překupníky. Rozepře zesílila v lednu, kdy byla v německém magazínu Der Spiegel uveřejněna zpráva, že Nejvyšší velitel NATO Američan John Craddock vydal směrnici určenou německému veliteli odpovědnému za Afghánistán a americkému generálovi. Adresáti odpověděli, že tato politika bude ilegální dle mezinárodního humanitárního práva.

Rozruch vyvolaný lednovou směrnicí musí mít nějaký efekt, jako politika navrhnutá v komisi pro zahraniční vztahy Senátu US se liší ve významném respektu od *Craddockovi směrnice*. *Craddockova směrnice* podporuje zaměření se na jakékoliv drogové překupníky nebo narko zařízení v Afghánistánu bez jakékoliv potřeby spojení s ozbrojeným konfliktem. Teď se jedná o spor, jestli drogoví překupníci, kteří byli určeni jako cíl útoku, musí být v nějakém spojení s povstáním či vzpourou. Nový přístup usiluje o omezení zacílení na jednotlivce, a to nejen na ty, kteří souvisí s Talibanským povstáním, ale obzvláště na ty, kteří byli na vojenském poli. Takto NATO na svých webových stránkách potvrzuje, že ISAF⁸⁰ může jen zavázat v „*destrukci v procesu a žalobách proti producentům narkotik, jestliže je zde jasně vidět sepětí s povstáním a vzpourou*.“

Tento přístup nicméně nastolil otázky, jestli je legální zaměřit se na osobu nebo na objekt jednoduše proto, že poskytují finance na ozbrojený konflikt nebo přispívají na jádro válečného úsilí. Mezinárodní humanitární právo zakazuje dělat z civilních osob objekt útoků. Toto je právní spor jak mezinárodního vnitřního konfliktu, tak konfliktu, který nemá mezinárodní charakter a který se odehrává v Afghánistánu. Ale civilní osoby, které se přímo účastní nepřátelství ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu, ztrácí ochranu.

Klíčová otázka ohledně postavení drogových pěstitelů zní, zda jsou válečnými *komatanty* nebo zda se jedná o civilní osoby, které se přímo účastní nepřátelství. Legitimními terči jsou totiž pouze v případě, že spadají pod jednu z těchto dvou alternativ. Ačkoliv mezinárodní humanitární právo v ozbrojených konfliktech, které nemají

⁸⁰ ISAF (International Security Assistance Force) – mise NATO v Afghánistánu

mezinárodní charakter, zakazují úmyslné zaměření na civilisty, v těchto případech není jasné, kdo je civilistou a kdo *kombatantem*. Přesto je zvláštní pozorovat, jak afghánští narkobaroni mohou být považováni za *kombatanty*. Do té míry, že jeden mluví o drogových překupnících, kteří nejsou členy hnutí Taliban, ale kteří jednoduše Taliban financují, tito jasně bojovníky nejsou. Možná jednají ilegálně, ale jsou přesto civilisty. Někteří velitelé NATO prohlásili, že se nezaměřují na drogové dealery, kteří jsou napojeni na Taliban, ale raději na členy Talibanu, kteří jsou napojeni na obchodování s drogami. Nicméně členství v Talibanu samo o sobě není dostatečným argumentem pro označení osoby za *kombatanta* či bojovníka.

5.7.3. Interpretací směrnice týkající se přímé účasti na nepřátelství dle MV ČR⁸¹

Pro účely principu rozlišení v ozbrojeném konfliktu, který nemá mezinárodní charakter, všechny osoby, které nejsou členy státních ozbrojených sil nebo organizovaných skupin strany konfliktu, jsou považovány za civilisty, a proto je jim přiznána ochrana před přímým útokem, ledaže měli po tuto dobu přímou účast na nepřátelství. V nemezinárodním ozbrojeném konfliktu, organizované vojenské skupiny představují ozbrojené síly nestranné skupiny v konfliktu a skládá se pouze z jednotlivců, jejichž společná funkce je držet přímou účast na nepřátelství.

Na základě této analýzy mohou být pouze ti členové Talibanu, kteří mají pokračující bojovou funkci, jejichž funkce ve skupině je vést nepřátelství, považováni za legitimní terče. Tuto funkci drogoví dealeri nemají, nejsou tedy legitimními terči.

Avšak pokud mají členové hnutí Taliban nebo drogoví dealeri přímou účast na nepřátelství, mohou být stále určeni jako cíl. Toto představuje jeden z důvodů, proč zpráva amerického Senátu říká, že vybrané cíle mohou být zabity nebo zatčeny na válečném poli. Každopádně pojem přímá účast na nepřátelství není zcela jednoznačný. Interpretací

⁸¹ Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC) - působí na základě mandátu svěřeného mezinárodním společenstvím jako neutrální zprostředkovatel v humanitárních otázkách v období mezinárodních konfliktů, občanských válek a vnitřních nepokojů. Poskytuje ochranu a pomoc vojenským, ale i civilním obětem - válečným zajatcům, zadržovaným civilistům, raněným na bojištích a civilnímu obyvatelstvu na okupovaném nebo nepřátelském území. Dohlíží na dodržování mezinárodního humanitárního práva. Navštěvuje též politické rukojmí. Zajišťuje předávání zpráv mezi rodinami rozdělenými válkami, nepokoji či katastrofami a pátrá po osobách nezvěstných v důsledku těchto událostí.

směrnice vnáší do této problematiky světlý bod: „*musí zde být přímá souvislost mezi činem a škodou jako následkem tohoto činu, nebo z koordinované vojenské operace, ze které tento čin představuje základní část.*“

Z pohledu MVČK přímá příčina znamená, že otázka škody musí být způsobena jedním příčinným krokem. Ať už někdo s touto specifickou definicí souhlasí nebo ne, je jasné, že přímá účast znamená, že je to čin, který představuje účast způsobující aktuální škody cizí osobě nebo výzbroji. Mělo by zde být učiněno rozlišení mezi činy účasti na nepřátelství a činy, které generálně podporují válečné snahy. Povolit komukoliv, kdo je zapojený do snahy udržovat válečný stav jako přímá účast, znamená povolit neomezené válčení – prakticky kdokoliv by mohl být cílem. Nejvyšší soud v Izraeli přijal v případě *Targeted Killings case* názor, že provádění finanční pomoci nepříteli neznamena přímou účast na nepřátelství.

Ve smyslu zacílení je důležité, že drogoví překupníci jsou ve spojení s ilegální činností. Důvodem toho, že se na ně zaměřujeme, není ilegalita jejich činů, ale důsledky jejich chování – to je financování nepřátelské strany. Z této perspektivy jejich aktivita není odlišná od té v jiných odvětvích, které se starají o počet přínosů válčícího státu.

Toto vede k otázce, jestli afghánské opiové farmy a drogové laboratoře k výrobě heroínu jsou legitimními terči. Pokud jde o mezinárodní humanitární právo, relevantní otázky jsou:

- 1) Zda mezinárodní humanitární právo platné v nemezinárodních ozbrojených konfliktech zakazuje cílení na civilní objekty.
- 2) Zda objekty spojené s drogami, které patří členům Talibanu, nebo kteří financují Taliban, jsou vojenskými objekty.

V době, kdy vyšla studie MVČK o obyčejovém mezinárodním právu, bylo řečeno, že zákaz útoků na civilní objekty platí i v ozbrojených konfliktech, které nemají mezinárodní charakter, je důležité, že tento zákaz obsažen v Dodatkovém protokolu II. Je-li dle článku 8 statutu Mezinárodního trestního soudu úmyslné cílení na civilní osoby v mezinárodních ozbrojených konfliktech válečným zločinem, je toto chování opomíjeno v konfliktech, které nemají mezinárodní charakter, kde jako válečný zločin není určeno.

Jestliže je zákaz míření na civilisty aplikován v ozbrojeném konfliktu v Afghánistánu, je zde otázka, jestli objekty, které přispívají na financování válčící strany, jsou vojenskými objekty. Při užití formulace článku 5 Dodatkového protokolu I je otázkou, zda tyto objekty tvoří „efektivní přínos k vojenské akci“. Spojené státy zastávají názor, že objekty jsou legálními cíly tam, kde efektivně přispívají k schopnosti nepřítele válečného boje. Tato interpretace je příliš široká a je odmítnuta odbornou veřejností a ostatními státy. Generálně se považuje, že přínos objektu do vojenské akce zahrnuje přínos do vojenské akce obecně, nicméně zde musí být bezprostřední spojení mezi objektem a vojenskou akcí. Skutečnost, že objekt poskytuje finance na vojenské akce, není dostačující. Na druhou stranu všechna zařízení a průmysly, od kterých pochází daně pro stát, by byly povinny útočit v ozbrojeném konfliktu. Toto by znamenalo, že prakticky všechny subjekty napojené na ekonomickou produkci jsou povinny útočit. Přijetí této směrnice by bylo významným obratem pozice NATO kromě USA, které až do dneška tuto směrnici nepřevzaly.

Je zde i jiný pohled na zničení civilního majetku, který znamená, že zničení je přípustné, ne specificky dle mezinárodního humanitárního práva, ale je to část vynutitelnosti práva v Afghánistánu. Webová stránka NATO objasňuje, že akce dle ISAF sil na zničení zařízení na výrobu narkotik mohou být vykonány pouze na žádost afghánské vlády. Takto by mohlo být navrženo, že toto zničení je jednoduše podpora ISAF k prosazení afghánského trestního práva. Není neobvyklé, že je prosazování práva prosazováno oficialitami, jako například když policie přijde a rozbije dveře domu k tomu, aby udělala pořádek. V domácím právu, kde k zabavení dochází díky legálním drogám, by se skutečně očekávalo prosazení práva ke zničení takového majetku. Jediné překážky by byly překážkami uloženými dle práva lidských práv. Tyto překážky jsou přinejmenším aplikovány na afghánskou vládu a některé by považovaly jako aplikovatelné na síly NATO. Tyto lidsko-právní překážky si vyžadají zničení majetku ne svépomocí a jen tehdy, jedná-li se o veřejný zájem. Také se musí dodržovat řádná procedura. Tak dlouho, jak budou následovány tyto principy, je vládám umožněno zničit majetek pro vynucení práva. NATO proto tedy bude činit legálně, jak nemůže být vyjmuta a priori, že akce vojenské síly splní tuto podmínku.

Jestliže by mezinárodní právo lidských práv povolilo zničení civilního majetku vládou v době míru z důvodu prosazení práva, bylo by překvapivé mít jednotný zákaz v čase vnitřního ozbrojeného konfliktu. Toto dává důvod pro opatrnost ohledně

akceptování, že je zde jednotný zákaz na cílení na civilní majetek dle obyčejového mezinárodního humanitárního práva aplikovaného v nemezinárodních ozbrojených konfliktech, a zároveň vznáší otázku vztahu mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv.⁸²

⁸² AKANDE, D. US/NATO Targeting of Afghan Drug Traffickers: An Illegal and Dangerous Precedent? *EJIL: Talk!*, 2009. Dostupné na <http://www.ejiltalk.org/usnato-targeting-of-afghan-drug-traffickers-an-illegal-and-dangerous-precedent/>

5. PŘÍSTUP NOVÉ ADMINISTRATIVY K DANÉ PROBLEMATICE

6.1. Postoj nového amerického prezidenta Baracka Obamy k situaci na Guantanamu a věcem souvisejícím

Již v předvolební kampani sliboval tehdy ještě kandidát na prezidenta uzavření věznice Guantanamo na Kubě a přehodnocení postoje Spojených států směrem k situaci v Afghánistánu a potažmo v Pákistánu. Novým, v pořadí 44. americkým prezidentem, byl Obama zvolen 5. listopadu 2008.

21. ledna 2009 Barack Obama podal návrh exekutivního výnosu,⁸³ aby neukončené případy zajatců na Guantanamu byly pozastaveny na 120 dní, během kterých hodlal všechny dané případy prozkoumat. Jednalo se vesměs o 21 případů. Vojenské soudy vyšly prezidentovi vstříc a pozastavily procesy s pěti obviněnými.⁸⁴

Během kampaně Obama také sliboval, že zruší vojenské soudy, které se na Guantanamu Bay konaly. Tyto soudy v kampani Obama nazýval „enormním selháním“ Spojených států. Již v květnu 2009 ale svůj názor změnil a v rámci národní bezpečnosti prohlásil, že kontroverzní vojenské soudy zachová. Jeho změna postoje vyvolala obrovský rozruch. Poradci prezidenta ovšem namítali, že Obama nikdy nebyl proti vojenským soudům jako takovým, pouze nebyl spokojen se způsobem jejich využití.

A proto přišel s plánem, jak vojenské tribunály zachovat a přitom poskytnout právo na spravedlivý proces. Dle Obamy tak budou mít obžalovaní právo požádat o změnu obhájce, jestliže nebudou spokojeni s přiděleným ex officio, má být omezeno svědectví z doslechu a zcela vyloučeno by mělo být získávání informací a důkazů při užití krutého zacházení. Tento jeho postoj je kritizován ze strany obhájců lidských práv, kteří argumentují, že neexistuje žádný důvod pro zvláštní metody a že by si Spojené státy

⁸³ Exekutivní výnos – legislativní opatření, k jehož platnosti není třeba schválení Kongresem a stačí pouze podpis prezidenta.

⁸⁴ Mladá fronta Dnes. *Obama pozastavil soudy na Guantanamu, věznicí chce zrušit do roka.* iDNES.cz ze dne 21. 1. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obama-pozastavil-soudy-na-guantanamu-veznici-chce-zrusit-do-roka-ph7-/zahranicni.asp?c=A090121_072101_zahranicni_ip1

vystačily s federálními soudy.⁸⁵ Výrazná změna v jednání se zajatci odsunutými na základnu Guantanamo se uskuteční v následujícím období.

Dne 13. listopadu 2009 oznámil americký ministr spravedlnosti Eric Holder, že pět zajatců⁸⁶ na Guantanamo Bay bude převezeno na americkou půdu a budou souzeni před americkými civilními soudy. Očekává se, že teprve nyní začnou procesy s těmito odsouzenými reálně. Velké nebezpečí vidí odborná veřejnost v tom, že budou zvýhodněni zajatci vůči obžalobě, protože díky výslechovým metodám na základně je podezření, že řada důkazů byla shromážděna nezákonně, a nebudou proto před civilními soudy vůbec použity. Dále Bílý dům oznámil, že ještě dalších pět zajatců bude převezeno na americkou půdu, tito však budou souzeni před vojenskými tribunály. V současné době je na Guantanamo Bay zadržováno 215 vězňů.⁸⁷

6.2. Postoj nového amerického prezidenta Baracka Obamy k situaci v Afghánistánu a Pákistánu

Ohledně situace v Afghánistánu se Obama vyjádřil tak, že je potřeba do Afghánistánu přesunout síly z Iráku, aby byl poražen Taliban, a označil konflikt v Afghánistánu za nejdůležitější součást boje proti terorismu. V tomto ohledu není mezi názory George Bushe a Baracka Obamy zásadnější rozdíl.

Co se situace v Pákistánu, kam po porážce v roce 2001 Taliban přesídlil, týče, vyjádřil se Obama tak, že budou-li členové Talibanu nebo jeho přívrženci označeni na území Pákistánu, Spojené státy zahájí akce na zajištění takových osob, pokud pákistánská vláda nebude schopná tohoto cíle dosáhnout sama.

Mnoho recenzentů a odborná veřejnost se shodují na tom, že předvolební sliby Baracka Obamy budou ve skutečnosti mnohem hůře uskutečnitelné a pokud vůbec, tak ne zcela.

⁸⁵ Hospodářské noviny. *Sliboval, že je zruší. Ted' Obama vzkřísil vojenské tribunály*. Zahraniční.iHNed.cz ze dne 15. 5. 2009, dostupné na <http://zahranični.ihned.cz/c1-37136130-sliboval-ze-je-zrusi-ted-obama-vzkrisil-vojenske-tribunaly>

⁸⁶ Jedná se o tyto podezřelé: Chálid Šajch Muhammed, Ramzí bin Šibh, Alí Abdal Azíz, Mustafá Ahmad Havsávi, Valíd Attaš

⁸⁷ RYBÁŘ, J. *New York zažije proces století*, s.5

7. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci na téma Mezinárodní humanitární právo a boj proti terorismu jsem se zabývala především problematickou situací po teroristickém útoku na WTC v New Yorku ze dne 11. září 2001.

Po Bushově vyhlášení „*války proti teroru*“ začala americká administrativa přijímat taková opatření, která se z hlediska účelnosti zdála nejvhodnější k ochraně a potrestání útočníků a lidí na terorismus napojených. Byla uměle vytvořena kategorie „*nelegálního kombatanta*“, kterému se pak dostávalo odlišného přístupu k jeho osobě a docházelo v různých případech k odepření základních lidských práv, nebo alespoň k jejich utlumení na minimum.

Mými cíli bylo shrnout dostupné informace o dané problematice a nastínit tak mnohdy protichůdné pohledy odborné i laické veřejnosti s jejich právní argumentací.

Postup americké administrativy byl kritizován ze stran jak odborné veřejnosti, tak ze stran vládních i nevládních organizací pro lidská práva. Američanům bylo vyčítáno, že si vytváří právo k vlastnímu prospěchu a podle vlastního zájmu. Nejvyšší soud Spojených států jim však nedal svými rozhodnutími za pravdu, když nepodlehli vnitřním politickým tlakům, atmosféře po teroristickém útoku z 11. září 2001 a napravil obraz Spojených států ve světě, který byl tímto porušováním lidských práv narušen.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu vrátila postavení Spojených států obraz „kolébky demokracie“ či „nejdemokratičtějšího státu světa“.

Příznivcům politiky Bílého domu z dob G. W. Bushe nicméně nelze upřít fakt, že díky tomuto tvrdému postoji bylo získáno množství informací, které vedly k zabránění dalších teroristických útoků a pomohly lépe rozluštit propojení teroristů po celém světě. K úplnému vyřešení však nedošlo a není to ani možné.

S příchodem nového amerického prezidenta Obamy lze s napětím očekávat, jak budou postupy předchozí administrativy napraveny.

8. PRAMENY

Publikace:

- 1) BÍLKOVÁ, V. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. 1. vydání. Praha: Karolinum. 2007. ISBN 80-85889-82-X
- 2) ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia. 2003. ISBN 80-86432-57-2
- 3) DAVID, V., MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. Praha: Linde. 2005. ISBN 80-7201-524-9
- 4) DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vydání. Praha: Leges. 2008. ISBN 978-80-87212-08-0
- 5) EICHLER, J. *Terorismus a války na počátku 21. století*. Praha: Karolinum. 2007. ISBN 80-7278-326-2.
- 6) FUCHS, J. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb. 2007. ISBN 978-80-7278-424-0
- 7) FUCHS, J.: *Terorismus nebo válka? Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*, Sborník mezinárodní konference. Univerzita Karlova. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC. 2008.
- 8) HENCKAERTS, J-M., DOSWALD – BECH, L. *Customary International Humanitarian Law*. 1. vyd. Cambridge: Mezinárodní výbor Červeného kříže in Cambridge University Press. 2005. ISBN 0- 521- 53925- 0
- 9) JUKL, M. *Privatizace válek. Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*, Sborník mezinárodní konference. Univerzita Karlova. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC. 2008.
- 10) MALENOVSKÝ, J. *K problematice účinnosti postihu pachatelů protiprávních jednání podle smluv proti terorismu*. SMP. sv. 15. 1980.
- 11) MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. 4. vydání. Brno: Doplněk. 2004. ISBN 80-210-3375-4

- 12) POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část. 5.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-536-4
- 13) SEIDL – HOHEVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné.* Praha: CODEX Bohemia. 1999. ISBN 80-85963-82-5
- 14) SCHINDLER, D. *The Different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols.*

Časopisecké články:

- 1) BÍLKOVÁ, V. Boj proti terorismu a mezinárodní právo. *Mezinárodní politika*, Č.1, 2002.
- 2) KLEČKOVÁ, R. Případ zacházení se zadrženými na Guantanamu. *Trestněprávní revue*, 9/ 2005.
- 3) RYBÁŘ, J. New York zažije proces století. *MF Dnes*, 2009.
- 4) SOBOTKA, J. Obamova válka. *Respekt* 41/2009.
- 5) ŠTURMA, P. Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodně právní aspekty. *Trestněprávní revue* 12/ 2006.

Právní předpisy a judikatura:

- 1) Anti-terrorism Act 2001
- 2) Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950
- 3) Ex parte Eisentrager, 339 U. S. 763 1950
- 4) Ex parte Milligan, 71 U. S. 2 4 Wall. 2; 18 L. Ed. 281; 1866 U. S. LEXIS 861
- 5) Ex parte Quirin, 317 U. S. 1 1947 63 S. Ct. 2; 87 L. Ed. 3; 1942 U. S. LEXIS 1119
- 6) Charta OSN z 26. června 1945
- 7) I. Dodatkový protokol k Ženevským konvencím z 12.8.1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

- 8) II. Dodatkový protokol k Ženevským konvencím z 12.8.1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemající mezinárodní charakter
- 9) Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966
- 10) Military Commissions Act of 2006
- 11) Military Order 2001
- 12) Prosecutor v. Jean – Paul Akayesu, paras. 443 – 444.
- 13) Prosecutor v. Tadić, 2 October 1995, para. 70.
- 14) Řád války pozemní z roku 1907
- 15) Ženevská konvence o ochraně civilních osob za války z 12. 8. 1949
- 16) Ženevská konvence o zacházení s válečnými zajatci z 12. 8. 1949
- 17) Ženevská konvence o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v boji z 12. 8. 1949
- 18) Ženevská konvence o zlepšení osudu raněných, nemocných a třeščíků ozbrojených sil na moři z 12. 8. 1949

Internetové zdroje:

- 1) AKANDE, D. The Taliban’s New “Code of Conduct”, Compliance with the Laws of War and POW status. *EJIL:Talk!*, 2009. Dostupné na <http://www.ejiltalk.org/the-talibans-new-code-of-conduct-compliance-with-the-laws-of-war-and-pow-status/> [citováno 30. 10. 2009]
- 2) AKANDE, D. US/NATO Targeting of Afghan Drug Traffickers: An Illegal and Dangerous Precedent? *EJIL: Talk!*, 2009. Dostupné na <http://www.ejiltalk.org/usnato-targeting-of-afghan-drug-traffickers-an-illegal-and-dangerous-precedent/> [citováno 5. 11. 2009]

- 3) Al Bahlul v. USA, Trial Watch, dostupné na http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/facts/ali-hamza-ahmad_sulayman-al-bahlul_454.html [citováno 20. 8. 2009]
- 4) ALDRICH, G. The Taliban, al Qaeda, and the Determination of Illegal Combatants. *ICRC Review*. 2002. Dostupné na [http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5MYJ5E/\\$File/GeorgeAldrich_3_final.pdf](http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/5MYJ5E/$File/GeorgeAldrich_3_final.pdf) [citováno 5. 9. 2009]
- 5) Berlínská deklarace 2004, dostupné na <http://www.icj.org/IMG/pdf/BDczech.pdf> [citováno 14. 10. 2009]
- 6) Boumediene v. Bush, Center for Constitutional Rights, dostupné na <http://ccrjustice.org/learn-more/faqs/legal-analysis:-boumediene-v.-bush/al-odah-v.-united-states> [citováno 28. 8. 2009]
- 7) DORMANN, K. „The legal situation of „unlawful/unprivileged combatants“. *ICRC March*, vol. 85, 2003. Dostupné na www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/.../irrc_849_Dorman.pdf [citováno 13. 8. 2009]
- 8) ELSEA, J., THOMAS, K., GARCIA, M. Enemy Combatant Detainees: Habeas Corpus Challenges in Federal Court, *Congressional Research Service*, 2009, dostupné na <http://www.fas.org.sgp/crs/natsec/RL33180.pdf> [citováno 8. 9. 2009]
- 9) Hamdan v. Rumsfeld, No. 05 – 184, 2006 dostupné na <http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=US&vol=000&invol=05-184> [citováno 12. 9. 2009]
- 10) Hamdan v. Rumsfeld, U. S. Supreme Court Media dostupné na http://www.oyez.org/cases/2000-2009/2005/2005_05_184/ [citováno 15. 9. 2009]
- 11) HAYNES, W. Memorandum. Enemy Combatants. *Council on Foreign Relations*, 2002 dostupné na http://www.cfr.org/publication/5312/enemy_combatants.html [citováno 8. 11. 2009], dále na http://www.aclu.org/pdfs/safefree/yoo_army_torture_memo.pdf [citováno 7. 10. 2009]
- 12) Hospodářské noviny. *Další rána pro Guantanamo, soudy rozhodly ve prospěch vězňů*. Zahraniční.iHNed.cz ze dne 24. 6. 2008, , dostupné na

- <http://zahranicni.ihned.cz/c1-25647370-dalsi-rana-pro-guantanamo-soudy-rozhodly-ve-prospech-vezne> [citováno 2. 7. 2008]
- 13) Hospodářské noviny. *Obama: Guantánamo nemělo vůbec existovat. Trvám na jeho zavření.* Zahranicni.iHNed.cz ze dne 21. 5. 2009, dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-37195660-obama-guantanamo-nemelo-vubec-existovat-trvam-na-jeho-zavreni> [citováno 21. 5. 2009]
 - 14) Hospodářské noviny. *Sliboval, že je zruší. Ted' Obama vzkřísil vojenské tribunály.* Zahranicni.iHNed.cz ze dne 15. 5. 2009, dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-37136130-sliboval-ze-je-zrusi-ted-obama-vzkrisil-vojenske-tribunaly> [citováno 15. 5.2009]
 - 15) Hospodářské noviny. *USA postaví před civilní soud prvního vězně z Guantánama.* Zahranicni.iHNed.cz ze dne 21. 5.2005, dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-37194160-usa-postavi-pred-civilni-soud-prvniho-vezne-z-guantanama> [citováno 21. 5. 2009]
 - 16) http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/2003_2/70.html [citováno 30. 11. 2009]
 - 17) Huzaiifa Parhat, Petitioner v. Robert M. Gates, Secretary of Defense, et al., Respondents, No. 06-1397, United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, 20 June 2008, dostupné na <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4874a6e52.html> [citováno 6. 12. 2009]
 - 18) KANSTROOM, D. "Unlawful Combatants" in the United States: Drawing the Fine Line Between Law and War. *American Bar Association*. 2003. Dostupné na <http://www.abanet.org/irr/hr/winter03/unlawful.html> [citováno 24. 9. 2009]
 - 19) Khadr v. USA, *Human Rights First*, Law and Security, 2009, dostupné na http://www.humanrightsfirst.org/us_law/detainees/cases/khadr.aspx [citováno 14. 9. 2009], dále Khadr v. USA, *Trial Watch*, 2009, dostupné na http://www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/legal-procedures/omar-ahmed_khadr_455.html [citováno 12. 9. 2009]
 - 20) Kotrbáček, P., *Pákistán: jaderná velmoc bojující s islámskými radikály*, Mezinárodní politika, Newton Media, 25. 7. 2009
 - 21) Lidové noviny. *Pákistánu došla trpělivost. Udeřil proti Talibanu a Al Kajdě.* www.lidovky.cz ze dne 17. 10. 2009, dostupné na

- http://www.lidovky.cz/pakistanu-dosla-trpelivost-uderil-proti-talibanu-a-al-kaide-pqt-/ln_zahranici.asp?c=A091017_142909_ln_zahranici_mev [citováno 17. 10. 2009]
- 22) Mladá fronta Dnes. *Cheney: Guantanamo byla nutnost. Jinak bychom museli podezřelé zabíjet.* Zprávy.iDNES.cz ze dne 2. 6. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/cheney-guantanamo-byla-nutnost-jinak-bychom-museli-podezrele-zabijet-1ku-/zahranicni.asp?c=A090602_101647_zahranicni_ad [citováno 2. 6. 2009]
- 23) Mladá fronta Dnes. *Obama pozastavil soudy na Guantanamo, věznici chce zrušit do roka.* Zprávy.iDNES.cz ze dne 21. 1. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obama-pozastavil-soudy-na-guantanamu-veznici-chce-zrusit-do-roka-ph7-/zahranicni.asp?c=A090121_072101_zahranicni_ipl [citováno 21. 1. 2009]
- 24) Mladá fronta Dnes. *Zavřeme věznici na Guantanamo, potvrdil Obama.* iDNES.cz ze dne 21. 5. 2009, dostupné na http://zpravy.idnes.cz/zavreme-veznici-na-guantanamu-potvrdil-obama-fap-/zahranicni.asp?c=A090521_163715_zahranicni_ad [citováno 21. 5. 2009]
- 25) Nicaragua v. USA, rozsudek z 27. 6. 1968, dostupné na <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6505.pdf> [citováno 1. 12. 2009]
- 26) OBERSON, B. a kol. *Mezinárodní humanitární právo – odpovědi na vaše otázky.* Překlad: V. Bílková. Praha: Úřad Českého červeného kříže. 2001. Dostupné na http://www.cervenkykruz.eu/cz/mhp/MHP_odpovedi.pdf [citováno 10. 11. 2009]
- 27) Rasul v. Bush, No. 03 – 334, 20th April 2004 dostupné na http://www.supremecourtus.gov/oral_arguments/argument_transcripts/03-334.pdf [citováno 13. 11. 2009], dále dostupné na <http://ccrjustice.org/ourcases/past-cases/rasul-bush> [citováno 1. 10. 2009]
- 28) STEWART, J.– G. The Military Commission Act's Inconsistency with Geneva Conventions: An Overview. *Journal of International Criminal Justice.* Dostupné na <http://jicj.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/5/1/26> [citováno 12. 10. 2009]